

The Roman Republic as Polybius' and Cicero's Model for the Mixed Regime.**

Akekalak Chaipumee *

Abstract

This research article aims to argue two points. The first one is that the idea of the mixed constitution in the classical period was not unified. Instead, it contains internal debates that lead to two traditions on the mixed constitution which can be termed the Plato-Aristotelian tradition and the Polybian tradition, respectively. The second point of this article is that the differences between Polybian and Ciceronian frameworks on the Roman political institutions are, in fact, complementary components. In other words, a viable mixed constitution needs political harmony between different social forces and political

---

* Department of Political Science and Public Administration, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University; Email: akekalak.c@ku.th

** This article is a part of the research “Lesson Learned from the Roman Political Thought: jus, auctoritas, and political institutions” which has been funded the Bachelor of Arts (Political Science) Special Program, Fiscal Year 2022, Department of Political Science and Public Administration, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University

*** Received July 12, 2022; Revised October 16, 2022; Accepted October 27, 2022

institutions that can manage conflicts and the self-interest of political factions.

Keywords: Roman Republic; Mixed Regime; Mixed Government; Polybius; Cicero

สาธารณรัฐโรมันในฐานะตัวแบบระบอบผสมของโพลีเบียสและซิเซโร**

เอกลักษณ์ ไชยภูมิ*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยชิ้นนี้วางอยู่บนข้อเสนอลหลักใน 2 ประเด็น ประเด็นที่หนึ่งคือ ความคิดทางการเมืองเรื่องรูปแบบการปกครองแบบผสมในสมัยคลาสสิกของโลก ตะวันตกไม่ได้มีเอกภาพเป็นหนึ่งเดียว หากแต่ประกอบไปด้วยข้อถกเถียงภายในที่นำไปสู่จารีตสองแบบเกี่ยวกับการปกครองแบบผสม คือจารีตแบบเพลโต-อาริสโตเติล และจารีตแบบโพลีเบียส ประเด็นที่สองคือความแตกต่างกันของกรอบคิดเรื่องการ

---

* ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ อีเมล: akekalak.c@ku.th

** บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย “ถอดบทเรียนจากความคิดทางการเมืองโรมัน: สิทธิอำนาจ และสถาบันการเมือง” ได้รับการสนับสนุนจากทุนสนับสนุนการวิจัย โครงการศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ ภาคพิเศษ ประจำปีงบประมาณ 2565 ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

*** ได้รับบทความ 12 กรกฎาคม 2565; แก้ไขปรับปรุง 16 ตุลาคม 2565; อนุมัติให้จัดพิมพ์ 27 ตุลาคม 2565

ปกครองแบบผสมทั้งสองแบบของ โพลีเบียสและซิเซโรนั้น แท้จริงแล้วต่างเป็นส่วนประกอบที่คอยเติมเต็มซึ่งกันและกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือการปกครองแบบผสมที่ทำงานได้จริงจำเป็นจะต้องมีทั้งส่วนที่สร้างความผสมกลมกลืนทางการเมืองระหว่างพลังทางสังคมที่เป็นจริงกลุ่มต่าง ๆ แต่ในขณะที่เดียวกันก็ต้องประกอบไปด้วยสถาบันทางการเมืองที่คอยจัดวางความขัดแย้งและผลประโยชน์ส่วนตัวของฝักฝ่ายทางการเมืองต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน

คำสำคัญ : สาธารณรัฐโรมัน; ระบอบผสม; การปกครองแบบผสม; โพลีเบียส; ซิเซโร

บทนำและความสำคัญของปัญหา: จาริตเรื่องการปกครองแบบผสมสองกระแสในยุคคลาสสิก

สำหรับผู้ที่ศึกษาความคิดและทฤษฎีการเมืองตะวันตกแล้ว ความคิดทางการเมืองยุคโบราณที่จัดว่ามีอิทธิพลต่อความคิดทางการเมืองสมัยใหม่มากที่สุดความคิดหนึ่ง (Wood, 1988, p. 159; Fritz, 1954, p. v; Gerber, 2011, p. 4; Gordon, 2002, p. 80; Morrow, 2005, pp. 227-247; Ryan, 2012, p. 121) และยิ่งถือเป็นตัวแบบสำคัญต่อการศึกษารัฐศาสตร์สมัยใหม่ในหลายเรื่อง (Ajzenstat, 1985, pp. 119-134; Almond, 2002, pp. 210-211; Bellamy & Castiglione, 2000, pp. 387-408; Crick, 2000; Rosanvallon, 2008; Schumpeter, 2009; Telò, 2010, pp. 93-114) คือความคิดเรื่องการปกครองแบบผสม (mixed constitution) โดยนักวิชาการตะวันตกส่วนใหญ่¹ เห็นตรงกันว่า รากฐานที่มาของความคิดดังกล่าวปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนเป็นระบบครั้งแรก ๆ ในงานของนักคิดในสมัยกรีกโบราณอย่าง Plato และ Aristotle ซึ่งต่างเสนอรูปแบบการปกครองที่มีลักษณะผสมผสาน

---

¹ สำหรับฝ่ายที่เชื่อว่ามียุทธศาสตร์ของความคิดเรื่องการปกครองแบบผสมก่อนหน้า Plato และ Aristotle เช่นในงานของ Archytas of Tarentum ดู Horky & Johnson (2019)

ระหว่างองค์ประกอบมูลฐานทางการเมือง 3 องค์ประกอบหรือการปกครองแบบบริสุทธิ์ (pure form) ในทางทฤษฎี 3 รูปแบบ รวมเข้าไว้ด้วยกันในฐานะการปกครองที่ดีที่สุดที่พอจะเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ (the best possible) หรือในโลกแห่งความเป็นจริงที่ไม่ใช่ในเชิงอุดมคติ อันเป็นที่มาของชุดคำอธิบายหรืออาจเรียกว่าจารีตทางความคิดเรื่องการปกครองแบบผสมในโลกตะวันตก (Hansen, 2009, p. 517; 2013, pp. 1-18; Klosko, 2006, p. 238)

โดยตัวแบบการปกครองแบบบริสุทธิ์ที่นำมาผสมผสานกันนี้มีที่มาจากจารีตการจำแนกรูปแบบการปกครองในโลกออกเป็น 3 ชนิด (tripartite classification) ในข้อเสนอของ Plato และมาปรากฏชัดเจนในงาน Politics เล่มที่ 3 ของ Aristotle (โปรดดูตารางที่ 1 ประกอบ) คือการปกครองที่อยู่ภายใต้เอกบุคคัล (the one) คณะบุคคัล (the few) และมหาชน (the many) อย่างเบ็ดเสร็จเพียงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเท่านั้น ทั้งนี้ อาจพิจารณาได้ว่าจารีตเรื่องการปกครองแบบผสมที่เกิดขึ้นในโลกตะวันตกในยุคโบราณ คือจารีตที่มาช่วยเติมเต็มชุดคำอธิบายเกี่ยวกับการปกครองแบบบริสุทธิ์ในทางทฤษฎีที่แม้จะมีประโยชน์ในฐานะเครื่องมือที่ช่วยจัดจำแนกรูปแบบการปกครองต่าง ๆ ในโลกให้เป็นระบบ แต่กลับเป็นตัวแบบซึ่งยากที่จะเกิดขึ้นจริงในทางปฏิบัติและรวมถึงการออกแบบสถาบันการเมืองในโลกแห่งความเป็นจริง และนี่จึงกลายเป็นเหตุที่ทำให้คำอธิบายเรื่องการปกครอง แบบผสมก้าวเข้ามาทำหน้าที่เติมเต็มโดยการนำเสนอตัวแบบการปกครองที่เป็นไปได้จริงและสามารถนำไปใช้จัดวางตำแหน่งแห่งที่ของพลังทางสังคมต่าง ๆ ให้อยู่ร่วมกันภายใต้สถาบันทางการเมืองในทางปฏิบัติ

	ผู้ปกครองใช้อำนาจไปเพื่อ ผลประโยชน์สาธารณะ	ผู้ปกครองใช้อำนาจไปเพื่อ ผลประโยชน์ส่วนตัว
อำนาจอยู่ในมือคนเดียว (the one)	ราชาธิปไตย (monarchy)	ทรราชย์ (tyranny)
อำนาจอยู่ในมือกลุ่มคน (the few)	อภิชนาธิปไตย (aristocracy)	คณาธิปไตย (oligarchy)
อำนาจอยู่ในมือมหาชน ทั้งหมด (the many)	โพลิตี* (Polity)	ประชาธิปไตย (democracy)

ตารางที่ 1 แสดงการจำแนกรูปแบบการปกครองของ Aristotle ที่ปรากฏใน Politics เล่มที่ 3

* รูปแบบการปกครองแบบ Polity ของ Aristotle ในที่นี้เป็นแบบการปกครองที่มีความกำกวมที่ทำให้ให้นักวิชาการตีความแตกต่างกันว่าอาจหมายถึงทั้ง (1) การปกครองบริสุทธ์แบบกลาง ๆ (middle constitution) ของคนที่มีผลประโยชน์อยู่ตรงกลางระหว่างคนรวยของระบอบคณาธิปไตยกับคนจนของระบอบประชาธิปไตย (2) การปกครองแบบผสมที่ผสมผสานระหว่างคณาธิปไตยกับประชาธิปไตยเข้าไว้ด้วยกัน หรือ (3) คือ “ระบอบ” อันเป็นคำกลาง ๆ ที่มีได้มีนัยพิเศษใด ๆ เนื่องจาก Aristotle ยังไม่แน่ใจว่าระบอบการปกครองดังกล่าวจะมีอยู่จริงและหากมีสมควรจะตั้งชื่อเรียกระบอบดังกล่าวเป็นการเฉพาะว่าอะไร

อย่างไรก็ตาม หากสืบย้อนกลับไปยังจุดตั้งต้นของความคิดดังกล่าวในสมัยกรีกและโรมันโบราณในรายละเอียดแล้วกลับพบว่าคำอธิบายเรื่องการปกครองแบบผสมของนักคิดทางการเมืองทั้งหลายในยุคคลาสสิก เช่น Plato และ Aristotle ในสมัยกรีกโบราณ หรือ Polybius และ Cicero ในสมัยโรมัน กลับไม่ได้มีคำอธิบายเกี่ยวกับการปกครองแบบผสมไปในทิศทางเดียวกันทั้งหมด และเป็นสาเหตุที่ทำให้นักวิชาการยุคใหม่อย่าง Jet W. Atkins สรุปว่าแนวคิดเรื่องการปกครองแบบผสมในยุคคลาสสิกมิได้มีความเป็นหนึ่งเดียวกัน แต่ประกอบไปด้วย 2 กรอบคิดใหญ่ ๆ (Atkins, 2013,

pp. 80-119) คือ (1) กรอบคิดแบบ Plato และ Aristotle (Plato-Aristotle framework) และ (2) กรอบคิดแบบ Polybius (Polybian framework) โดยความแตกต่างระหว่างคำอธิบายทั้งสองรูปแบบนี้เริ่มปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดในงานของ Cicero ในสมัยโรมัน เนื่องจากรูปแบบการปกครองของสาธารณรัฐโรมันมีความโดดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์บางอย่างจนทำให้คำอธิบายเรื่องการปกครองแบบผสมแตกออกเป็นสองแนวทาง โดยอาจเรียกแนวทางแรกของ Plato และ Aristotle ว่าเป็นแนวทางที่เน้นการสร้างผสมกลมกลืนทางการเมือง (political harmonism) ของพลังทางสังคมที่เป็นจริงโดยมีข้อเสนอของ Cicero เป็นตัวแทน กับแนวทางที่สองของ Polybius ที่วางอยู่บนการจัดวางความขัดแย้งทางการเมือง (political conflictualism) ของพลังทางสังคมกลุ่มต่าง ๆ โดยที่ทั้งสองแนวทางต่างพยายามอธิบายการปกครองในสมัยสาธารณรัฐโรมัน (Roman Republic) เหมือนกันทั้งคู่

ความแตกต่างระหว่างกรอบคิดเรื่องการปกครองแบบผสมข้างต้นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจหลักการที่อยู่เบื้องหลังการทำงานของกลไกต่าง ๆ ของสาธารณรัฐโรมันที่ให้นักปรัชญาอย่าง Cicero ตัดสินใจปฏิเสธกรอบคิดแบบ Polybius และหันกลับไปสมานทานกรอบคิดแบบ Plato-Aristotle จนกระทั่งปรากฏเป็นคำอธิบายที่เป็นแบบฉบับของ Cicero เองว่าด้วยกลไกการทำงานของระบอบผสมที่ดำรงอยู่ในสถาบันทางการเมืองของสาธารณรัฐโรมัน แม้ว่าตัวระบอบการปกครองของสาธารณรัฐโรมันจะเป็นกรณีศึกษาเดียวกันกับที่ Polybius นำมาใช้สร้างคำอธิบายเรื่องการปกครองแบบผสมในอีกแนวทางหนึ่งก็ตาม จุดนี้เองที่ทำให้บทความวิจัยชิ้นนี้ต้องการศึกษาลงไปในรายละเอียดว่าเหตุใดข้อเท็จจริงของสถาบันการเมืองเดียวกันคือสาธารณรัฐโรมัน จึงกลายเป็นกรณีศึกษาที่นำไปสู่การสร้างชุดคำอธิบายทั่วไปที่แตกต่างกันของนักทฤษฎีการเมืองคนสำคัญสองคนในสมัยโรมันคือ Polybius และ Cicero รวมถึงการประเมินว่าชุดคำอธิบายใดคือชุดคำอธิบายที่มีความ

เหมาะสมมากกว่ากันทั้งสำหรับใช้อธิบายกลไกการทำงานของสาธารณรัฐโรมัน และสำหรับใช้อธิบายระบอบการปกครองในปัจจุบันอีกด้วย

นอกจากนี้ การพิจารณาแนวคิดเรื่องระบอบผสมของ Cicero ที่แตกต่างไปจากการปกครองแบบผสมของ Polybius ในบทความวิจัยชิ้นนี้ ยังมีคุณูปการต่อการทำความเข้าใจความคิดทางการเมืองสมัยกรีก-โรมันในรายละเอียดที่ไม่ได้มีข้อเสนอที่มีลักษณะคล้ายตามหรือเป็นเนื้อเดียวกันทั้งหมดอย่างที่คนทั่วไปมักเข้าใจกัน หากแต่ประกอบไปด้วยแนวคิดที่เกิดขึ้นจากฐานคิดบางอย่างที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง อันจะช่วยให้เห็นภาพของทฤษฎีการปกครองแบบผสมในสมัยโบราณได้อย่างละเอียดรอบคอบมากขึ้นกว่างานหลายชิ้นในอดีตที่เลือกมองการปกครองแบบผสมในฐานะทฤษฎี (theory of the mixed constitution) ที่มีชุดคำอธิบายทั่วไปเพียงรูปแบบเดียว (Fritz, 1954) หรือมองว่าเป็นกระแสธารของความคิดเรื่องการปกครองแบบผสม (mixed-government tradition) ที่มีความเป็นเอกภาพ (Richard, 1995, p. 128) หรือมองว่าเป็นหลักการว่าด้วยการปกครองแบบผสม (doctrine of the mixed constitution) ที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Wood, 1988, pp. 159-160) ซึ่งทำให้ไม่สามารถมองเห็นรายละเอียดของลักษณะเฉพาะซึ่งส่งผลต่อการออกแบบโครงสร้างและสถาบันทางการเมืองและสังคมภายในระบอบการเมืองที่แตกต่างกัน (Atkins, 2013, p. 116) และยังเป็นตัวแบบที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดเรื่องการปกครองในยุคสมัยใหม่และปัจจุบันที่แตกต่างกันอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์หนึ่งของงานวิจัยชิ้นนี้ คือการถอดบทเรียนจากความคิดทางการเมืองโรมันว่าด้วยเรื่องการออกแบบสถาบันการเมืองเพื่อจัดวางอำนาจและจัดการ

ความขัดแย้ง รวมถึงกลไกในการจัดการวิกฤตทางการเมืองและการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองในสมัยสาธารณรัฐโรมัน

อภิปรายผล

2.1 สาธารณรัฐโรมันในฐานะการปกครองแบบผสมของ Polybius

Polybius เป็นชาวกรีกโดยกำเนิด เกิดที่เมืองเมกะโพลิส (Megapolis) ในแคว้นอาเคเดีย (Archedia) เมื่อประมาณปี 200 ก่อนคริสตกาล บิดาของ Polybius เป็นรัฐบุรุษคนสำคัญผู้มีส่วนร่วมในการก่อตั้งพันธมิตรอาร์เคียน (Achaean League) Polybius จึงเติบโตขึ้นมาท่ามกลางสภาพแวดล้อมทางการเมืองและสถานะที่มั่นคง เขาจึงได้รับการศึกษาในวัยเด็กอย่างเพียบพร้อมโดยเฉพาะในด้านปรัชญาการเมืองกรีกโบราณ อันทำให้เขามีความรู้เกี่ยวกับโครงสร้างทางการเมืองของนครรัฐต่าง ๆ ในดินแดนกรีกเป็นอย่างดี รวมถึงความสนใจและเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองตั้งแต่อายุน้อย แต่เมื่อพันธมิตรของชาวอาเคียนเข้าไปพัวพันกับการทำสงครามระหว่างแคว้นมาซิโดเนียกับกรุงโรม ส่งผลให้ดินแดนต่าง ๆ ในเครือพันธมิตรอาเคียนซึ่งมี Polybius ทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลนโยบายต่างประเทศอยู่ได้รับผลกระทบตามไปด้วย จนกระทั่งชาวโรมันได้รับชัยชนะจากมาซิโดเนียอย่างราบคาบแล้ว สาธารณรัฐโรมันจึงได้มีคำสั่งให้นครรัฐกรีกที่ชาวโรมันยังคงก้ำกึ่งในความจงรักภักดีส่งตัวบุคคลสำคัญของนครรัฐให้มาพำนักเป็นตัวประกันอยู่ที่โรมเป็นเวลา 17 ปี ส่งผลให้ชาวอาเคียนกว่าพันคนต้องถูกนำตัวไปยังดินแดนอิตาลี และหนึ่งในนั้นก็คือ Polybius โดยช่วงเวลาที่ Polybius พำนักอยู่ที่โรม เขาได้รับความช่วยเหลือให้ไปอาศัยอยู่กับ Aemilius Paullus และได้มีโอกาสใกล้ชิดสนิทสนมกับลูกชายคนเล็กของเขา คือ Cornelius Scipio Aemilianus ซึ่งต่อมาก็คือแม่ทัพคนสำคัญที่ทำให้โรมสามารถพิชิตอาณาจักรคาเธจได้สำเร็จ (Fritz, 1954, pp. 3, 21-29) จนกระทั่งเมื่อ

ครบกำหนดระยะเวลาดังกล่าว Polybius ได้ตัดสินใจพำนักอยู่ในโรมแทนที่จะกลับไปยังเมกะโพลิส และได้เขียนงานบันทึกประวัติศาสตร์โรมันที่ชื่อว่า *The Histories* ขึ้นมา

ข้อเสนอสำคัญของ Polybius ปรากฏอยู่ในตัวบทเล่มที่ 6 ของงานเขียนเรื่อง *The Histories* โดย Polybius เริ่มต้นจากการอธิบายสิ่งที่เรียกว่า *anakuklosis* หรือวัฏจักรการปกครอง (cycle of constitutions) โดยเขาอธิบายว่าการปกครองแบบบริสุทธ์ทุกรูปแบบต่างมีลักษณะที่เป็น “สนิมเกิดแต่เนื้อในตน” (Polybius, 2011, pp. 317) [6.10]² กล่าวคือทุก ๆ การปกครองแบบบริสุทธ์ ไม่ว่าจะอำนาจจะอยู่ในมือของเอกบุคคัล คณะบุคคัล หรือมหาชนเปรียบได้กับวัฏจักรของร่างกายที่มีการ “พัฒนาเติบโต กลับกลาย และกลับมาเริ่มต้นใหม่อีกครั้งหนึ่ง” (Polybius, 2011, pp. 315) [6.9] ดังนั้นการปกครองแบบบริสุทธ์ทุกรูปแบบย่อมเกิดการผุกร่อน (decay) และกลับกลายไปสู่ด้านที่เลวร้ายที่อยู่ตรงกันข้ามเสมอ และในยามนั้น Polybius มองว่าโดยธรรมชาติแล้ว องค์ประกอบอื่น ๆ ของระบอบการปกครองก็จะเกิดความไม่พอใจและโค่นล้มอำนาจขององค์ประกอบดังกล่าวลง เช่น การที่องค์ประกอบอภิชน (ภายใต้ความร่วมมือจากมหาชน) โค่นล้มอำนาจของทรราชย์ที่กลับกลายมาจากระบอบกษัตริย์ หรือการที่มหาชนโค่นล้มอำนาจของคณาธิปไตยที่กลับกลายมาจากอภิชนาธิปไตย ทั้งนี้ คำอธิบายเรื่องวัฏจักรการปกครองของ Polybius มีลักษณะเป็นวงจรที่ตายตัว (fixed cycle) และ Polybius ประเมินว่าการเปลี่ยนแปลงนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ โดยที่อำนาจทางการเมืองจะผลัดไปอยู่ในมือของเอกบุคคัล คณะบุคคัล และมหาชนตามลำดับ ก่อนที่จะวนกลับมาอยู่ในมือของเอกบุคคัลอีกครั้งหนึ่ง (Polybius, 2011, p. 303-315) [6.5-9]

² เนื่องจากข้อจำกัดของการอ้างตัวบทชิ้นต้น (text) ทางปรัชญาการเมืองด้วยระบบนาม-ปี (in-text citation) ดังนั้น ตั้งแต่จุดนี้ไปผู้เขียนจะระบุย่อหน้าและบรรทัดของตัวบทดั้งเดิมไว้ภายในเครื่องหมาย [ ] หลังการอ้างอิงตามปรกติ.

คำอธิบายเรื่องวัฏจักรการปกครองของ Polybius ยังประกอบไปด้วยการพิจารณาใน 2 ระดับ (Podes, 1991, pp. 582-586) คือระดับภาพใหญ่ (macro level) ของทั้งระบอบที่อิงกับการเปลี่ยนผ่านของระบอบการเมืองที่มีลักษณะเป็นการปกครองแบบบริสุทธ์ กับคำอธิบายในระดับย่อย (micro level) ภายในระบอบการเมืองที่อิงกับการเคลื่อนไหวขององค์ประกอบย่อยต่าง ๆ ทั้ง 3 องค์ประกอบภายในระบอบการเมือง ซึ่งเมื่อพิจารณาทั้ง 2 ระดับควบคู่กันย่อมพบว่า การเปลี่ยนแปลงกลับกลายของการปกครองแบบบริสุทธ์ภายใต้วิธีคิด “สนิมเกิดแต่เนื้อในตน” นั้น แท้จริงแล้วกลับซ่อนความเคลื่อนไหวของทั้ง 3 องค์ประกอบย่อยภายในการปกครองแบบผสมที่คอยทำงานเป็นตัวขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงที่เป็นธรรมชาติออกจากภายใน โดยหากผู้ปกครองไม่ว่าจะเป็นเอกบุคคัล คณะบุคคัล หรือมหานชนใช้อำนาจที่สัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เหลืออย่างดีและเป็นไปเพื่อประโยชน์โดยรวมแล้ว เมื่อนั้นการเมืองก็จัดอยู่ในสภาวะ “สมดุล” คือจะไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงระบอบ ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อสดมภไตสดมภหนึ่งที่ทำหน้าที่ผู้ปกครองได้ทำลายสภาวะสมดุลดังกล่าวลงด้วยสิ่งที่ Polybius เรียกว่าเป็นการ “จัดตั้งหลักการปกครองอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมาเพียงอย่างเดียว” (Polybius, 2011, p. 317) [6.10] หรือก็คือการกินรวบอำนาจอยู่เพียงฝ่ายเดียว เมื่อนั้นสิ่งที่เป็นธรรมชาติที่จะเกิดขึ้นตามมาทันทีก็คือความไม่พอใจขององค์ประกอบที่เหลืออันเป็นมูลเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดการกลับกลายและเป็นตัวจุดชนวนไปสู่ของการเปลี่ยนแปลงระบอบหรือวัฏจักรการปกครองในที่สุด ภาพดังกล่าวจึงสะท้อนว่าภายใต้แนวคิดเรื่องวัฏจักรการปกครองได้ซ่อนแนวคิดเรื่องการปกครองแบบผสมของ Polybius เอาไว้ เพียงแต่จะเป็นไปในลักษณะของการ “ไม่ผสมผสาน” ที่นำไปสู่ปฏิวัติเปลี่ยนแปลง หรือเป็นการผสมผสานที่นำไปสู่ความมั่นคงทางการเมืองและชะลอวัฏจักรการปกครอง คือสิ่งที่ Polybius จะนำเสนอไว้ในอีกส่วนหนึ่งต่างหาก นั่นคือส่วนที่ว่าด้วยการปกครองของสาธารณรัฐโรมัน

ครั้งนี้ Polybius มองว่าสาธารณรัฐโรมันคือตัวอย่างของการปกครองแบบผสมที่สามารถก้าวข้ามสภาพปัญหาการผูกครองระบอบการปกครองตามแนวคิดเรื่องวัฏจักรการปกครองไปได้ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ด้วยการจัดวางสถาบันทางการเมืองบางอย่างที่ทำให้แต่ละส่วนของระบอบช่วยยับยั้งการผูกครองของกันและกันไม่ให้เกิดกลับไปสู่ด้านที่เลว (Polybius, 2011, p. 372) [6.3] และกรอบคิดดังกล่าว คือสิ่งที่ Polybius ถอดบทเรียนได้จากการศึกษาการเมืองที่ปรากฏในประวัติศาสตร์โรมัน และเขายังเชื่ออีกด้วยการจัดวางสถาบันการเมืองในรูปแบบดังกล่าวคือเหตุผลที่ทำให้การปกครองของสาธารณรัฐโรมัน “กลายเป็นรูปแบบการปกครองที่ดีที่สุดในโลกปัจจุบัน” อย่างไรก็ตาม Polybius กลับมองว่าที่มาของการจัดวางสมดุลดังกล่าวของสาธารณรัฐโรมัน กลับแตกต่างไปจากการปกครองแบบผสมที่เคยมีมาก่อนหน้า โดย Polybius วิเคราะห์ว่าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับสถาบันการเมืองของสาธารณรัฐโรมันไม่ได้เกิดจากการจัดวางโดยตั้งใจ หากแต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจาก “การต่อสู้ช่วงชิง และการลองผิดลองถูกมากมาย ที่ซึ่งพวกเขา มักจะเลือกตัวเลือกที่ดีที่สุดให้แก่ตน” (Polybius, 2011, pp. 319) [6.10] และสิ่งนี้คือสิ่งที่ทำให้การปกครองแบบผสมของโรมันแตกต่างไปจากการปกครองแบบผสมที่เคยมีมาก่อนหน้า อย่างกรณีของนครรัฐสปาร์ตาซึ่งเกิดสมดุลขึ้นได้ด้วยปรีชาญาณของบุคคลที่เป็นผู้บัญญัติกฎหมาย นั่นคือไลเคอร์เกัส (Lycurgus) ซึ่งเป็นผู้วางรากฐานการปกครองของนครรัฐสปาร์ตาเอาไว้ให้ตั้งแต่ต้น (Polybius, 2011, p. 379)

ตามมุมมองของ Polybius แล้ว การปกครองของสาธารณรัฐโรมันในยุคที่รุ่งเรืองที่สุด คือสมัยที่ประกอบไปด้วยสมดุลระหว่าง 3 สถาบันทางการเมืองสำคัญ (Polybius, 2011, p. 380) [6.11] ซึ่ง Polybius จะนำมาใช้สร้างทฤษฎีการปกครองแบบผสมจากการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทั้ง 3 ส่วนดังกล่าว โดยองค์ประกอบที่ว่านี้ประกอบด้วยตำแหน่งกงสุลแห่งโรมซึ่งมี 2 คน ที่ประชุมเซเนต (*senatus romanus*) และประชาชนชาวโรมัน (*populus romanus*) ตามลำดับ โดย

บทบาทหน้าที่ของกงสุลแบ่งเป็น 2 ส่วน คืออำนาจการปกครองของกงสุลในขณะที่พำนักอยู่ภายในกรุงโรม กับอำนาจหน้าที่ของกงสุลที่อยู่ภายนอกกรุงโรม โดยในยามที่กงสุลทั้งสองคนพำนักอยู่ในกรุงโรม ทั้งคู่จะได้รับมอบหมายให้ดูแลกิจการทุกอย่างที่เทียบได้กับฝ่ายบริหารหรือฝ่ายปกครองในปัจจุบัน กงสุลแห่งโรมจึงเปรียบเสมือนประมุขฝ่ายบริหารในปัจจุบัน เนื่องจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองทั้งหมดล้วนแล้วแต่อยู่ภายใต้คำสั่งของกงสุลทั้งสิ้น (Polybius, 2011, p. 380) [6.12] และในยามศึกสงคราม กงสุลยังมีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในการบังคับบัญชากองทัพออกไปทำสงครามนอกโรม อย่างไรก็ตาม Polybius กลับไม่ได้กล่าวถึงเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารในระดับสูงอื่น ๆ อย่างพรეტอร์ (Praetor) ซึ่งมีอำนาจรองไปจากกงสุลซึ่งสามารถเรียกประชุมสภาเซเนตหรือออกกฎหมายได้เองแม้ว่ากงสุลทั้งสองคนจะยังพำนักอยู่ภายในกรุงโรมก็ตาม คำอธิบายข้างต้นของ Polybius จึงเป็นการลดทอนที่ทำให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารตำแหน่งอื่น ๆ กลายเป็นเพียงเจ้าหน้าที่ระดับล่างภายใต้คำสั่งของกงสุลทั้งหมด (Lintott, 2009, p. 75) ทั้งนี้ในความเป็นจริงแล้ว เจ้าหน้าที่ระดับสูงของโรมยังประกอบไปด้วยตำแหน่งอื่น ๆ ที่มีอัตตาณัติ และหน้าที่เฉพาะของตนเองอันเป็นส่วนหนึ่งของกลไกในการตรวจสอบถ่วงดุลระหว่างสถาบันที่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าตำแหน่งกงสุล

ในส่วนอำนาจหน้าที่ของที่ประชุมเซเนต Polybius ได้ลดทอนอำนาจทั้งหมดของเซเนตแห่งโรมและเลือกหยิบมาอภิปรายเฉพาะเพียง 3 ส่วน คืออำนาจทางการคลัง (power of the purse) อำนาจตุลาการ และอำนาจในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ โดย Polybius เห็นว่าอำนาจทั้ง 3 นี้เป็นอำนาจที่ “ประชาชนไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องใด ๆ ทั้งสิ้น” (Lintott, 2009, p. 381) และสุดท้ายคืออำนาจหน้าที่ขององค์ประกอบที่เป็นมหาชน (demos) ชาวโรมัน โดยอำนาจของประชาชนที่ Polybius เลือกหยิบมาพิจารณา คืออำนาจของการให้คุณให้โทษ ซึ่งเป็นอำนาจในส่วนที่ยัง “หลงเหลือสำหรับมหาชน” อยู่ในการปกครองของสาธารณรัฐโรมัน และยังเป็น

อำนาจที่ไม่เป็นทางการซึ่งทำงานผ่านวิถีปฏิบัติและความคาดหวังบางอย่างร่วมกันของผู้คนในสังคม (social expectation) อันนำไปสู่การกำหนดตรรกะแห่งความเหมาะสม (logic of appropriateness) ของสังคมหนึ่ง ๆ (Peters, 2005, p. 382) โดยอำนาจในการให้คุณให้โทษที่ว่านี้หมายถึงอำนาจในการให้คุณผ่านการเลือกตั้งตำแหน่งบริหารสำคัญต่าง ๆ ในโรม และการที่มหาชนชาวโรมันเป็นผู้ที่มีอำนาจพิพากษาคัดสินโทษในคดีที่มีโทษปรับสถานหนักหรือมีโทษร้ายแรงถึงขั้นประหารชีวิตรวมไปจนถึงการตัดสินใจขั้นสุดท้ายในการเข้าร่วมสงคราม การสงบศึก และการเข้าร่วมเป็นพันธมิตรของโรมอีกด้วย (Polybius, 2011, p. 382) [6.14]

การวิเคราะห์การปกครองแบบผสมในสมัยสาธารณรัฐโรมันข้างต้นของ Polybius ล้วนแล้วแต่แสดงให้เห็นว่าหน่วยในการวิเคราะห์ (unit of analysis) ของ Polybius ย่อมจะมีข้อบกพร่องแต่ละสดมภ์ หากแต่เป็น “อำนาจหน้าที่” สำคัญของแต่ละสดมภ์ของการปกครองในสมัยสาธารณรัฐโรมัน ทว่าการวิเคราะห์ดังกล่าวของ Polybius ได้ก่อให้เกิดปัญหาและความคลาดเคลื่อนบางประการขึ้นจากคำอธิบายที่ลดทอนกลไกการทำงานที่ดำรงอยู่จริงอีกมากมายในสมัยสาธารณรัฐโรมันไป (Lintott, 2009, pp. 75-77; Walbank, 1990, p. 149) แต่คำถามที่เกิดขึ้นตามมาทันทีคือ เหตุใด Polybius จึงต้องลดทอนคำอธิบายและเลือกหยิบยกใบหน้าหรืออำนาจบางอย่างของแต่ละสดมภ์มาอธิบายเท่านั้น ซึ่งอาจทำให้ต้องย้อนกลับไปพิจารณาสิ่งที่ Polybius ได้กล่าวไว้ตั้งแต่ก่อนเริ่มอภิปรายการทำงานของกลไกแต่ละสดมภ์แล้วว่าเป็นเรื่องธรรมชาติของการปกครองแบบผสมเนื่องจาก

แม้แต่ชาวโรมันโดยกำเนิดเองก็ยากที่จะกล่าวได้อย่างเต็มปากเต็มคำ ว่ารูปแบบการปกครองของพวกเขาโดยพื้นฐานนั้นเป็นอภิชนาธิปไตย ประชาธิปไตย หรือราชาธิปไตยกันแน่ **สิ่งนี้เป็นเรื่องธรรมชาติ** เพราะหากคนผู้นั้นจับจ้องไปที่อำนาจของเหล่ากงสุล รูปแบบการปกครองย่อมดู

เหมือนกับว่าเป็นราชาธิปไตย หรือเป็นระบอบกษัตริย์ หรือหากคนผู้นั้นเลือกจับจ้องไปที่อำนาจของเหล่าเซเนตรูปแบบการปกครองนั้นก็จะเป็นเหมือนกับว่าเป็นอภิชนาธิปไตยเช่นกัน หรือหากคนผู้หนึ่งเลือกจับจ้องไปที่อำนาจของมวลชนมันก็จะชัดเจนเหมือนกับว่าจะจะเป็นประชาธิปไตย (Polybius, 2011, p. 380) [6.11] (เน้นข้อความโดยผู้เขียน)

จึงทำให้ตีความได้ว่า การที่ Polybius เลือกหยิบอำนาจบางอย่างที่สำคัญของแต่ละสดมภ์มาอภิปรายก็เพื่อที่จะชี้ให้เห็นถึง “ธรรมชาติ” ของการปกครองแบบผสมที่มักถูกเข้าใจผิดว่าเป็นการปกครองแบบบริสุทธ์จากผู้ที่ทำให้ความสนใจเฉพาะองค์ประกอบที่โดดเด่น หรือเฉพาะอำนาจที่โดดเด่นของบางองค์ประกอบเท่านั้น ดังนั้น การเลือกหยิบเฉพาะบางอำนาจที่สำคัญของแต่ละสดมภ์มาอภิปรายของ Polybius จึงมีนัยที่นำไปสู่ข้อสรุปดังกล่าวมากกว่าที่จะเป็นความพยายามอธิบายกลไกการปกครองของสาธารณรัฐโรมันอย่างละเอียดในทุก ๆ ส่วน (McGing, 2010, p. 181)

ดังที่ได้กล่าวไปในข้างต้นว่าหน่วยที่ Polybius ใช้ในการวิเคราะห์การปกครองแบบผสมของโรมันคือ อำนาจหน้าที่ของแต่ละองค์ประกอบหรือสดมภ์ทางการเมือง และหน่วยการวิเคราะห์ดังกล่าวก็คือหัวใจสำคัญของข้อเสนอในส่วนถัดไปที่ว่าด้วยการวิเคราะห์กลไกการทำงานของแต่ละหน่วยที่สัมพันธ์กันใน 2 ลักษณะคือ (1) การขัดขวางกีดกัน (hampering) และ (2) การร่วมมือ (cooperation) (Polybius, 2011, p. 345) [6.18.1] ที่อยู่เบื้องหลังการทำงานของ การปกครองแบบผสมของสาธารณรัฐโรมัน กล่าวคือ

...อำนาจขององค์ประกอบแต่ละส่วนสามารถใช้ขัดขวาง³ หรือร่วมมือ⁴ กับองค์ประกอบอื่น ๆ ได้ สิ่งนี้ทำให้องค์รวมที่เกิดจากการรวมทั้ง

³ หรือในภาษากรีกคือ “blaptein” (βλάπτειν) ซึ่งแปลเป็นภาษาอังกฤษว่า “harm”

⁴ หรือในภาษากรีกคือ “synergein” (συνεργεῖν) ซึ่งแปลเป็นภาษาอังกฤษว่า “cooperation”

สามองค์ประกอบเข้าไว้ด้วยกันนั้นสามารถตอบสนองได้อย่างเหมาะสมต่อสถานการณ์ทุกรูปแบบที่เกิดขึ้น และทำให้มันเป็นรูปแบบการปกครองที่ดีที่สุดที่สามารถเข้าใจได้...

การวิเคราะห์เช่นนี้คือแบบฉบับเฉพาะของตัว Polybius ที่วางอยู่บนความสัมพันธ์สองด้าน คือการตัดทอนและการร่วมมือกัน หรือที่เขาเรียกรวม ๆ ว่า หลักการ “ต่างฝ่ายต่างตอบแทน” (*antiphatheias*) อันเป็นกุศโลบายที่อยู่เบื้องหลังสถาบันทางการเมืองของสาธารณรัฐโรมันที่เปลี่ยนแปลงความต้องการตอบสนองผลประโยชน์ส่วนตัวของแต่ละสดมภ์ให้กลายเป็นการสร้างผลประโยชน์ต่างตอบแทนที่แม้จะไม่ใช่ผลประโยชน์ส่วนรวม แต่ก็มิใช่ผลประโยชน์ส่วนตัวของสดมภ์ใดสดมภ์หนึ่ง โดยผลประโยชน์ต่างตอบแทนที่ว่านี้เป็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากสถาบันทางการเมืองที่จัดวางให้แต่ละสดมภ์มีอำนาจหน้าที่ที่แตกต่างและความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาอาศัยกันทั้งในแง่ของความร่วมมือ และในแง่ของความสำนึกหรืออยู่เสมอว่าสดมภ์อื่น ๆ มีศักยภาพตามอำนาจหน้าที่ของพวกเขาที่จะขัดขวางตนได้ “หากพวกเขาต้องการ” (Polybius, 2011, p. 337) [6.15.1] โดยแรงกระตุ้นที่นำไปสู่การขัดขวางที่ว่าก็คือการตอบสนองผลประโยชน์ส่วนตัวที่สุดโต่งจนเกินไปของสดมภ์ใดสดมภ์หนึ่ง และเป็นที่มาของ “ความเกรงกลัว” (*phobos*) ที่คอยขับเคลื่อนการทำงานที่ของแต่ละสดมภ์ภายในการปกครองแบบผสม และถือเป็นกุญแจของความสำเร็จ ความยิ่งใหญ่ภายนอก และเสถียรภาพทางการเมืองภายในของสาธารณรัฐโรมันตามความคิดของ Polybius

อนึ่ง การวิเคราะห์การทำงานของกลไกต่าง ๆ ภายในสถาบันทางการเมืองของสาธารณรัฐโรมันภายใต้กรอบคิดของการคั่งงัดตัดทอนและการร่วมมือของแต่ละองค์ประกอบของการปกครองแบบผสมของ Polybius โดยเริ่มต้นจากการอธิบายความสัมพันธ์ของกงสุลกับสดมภ์อื่น ๆ ว่า “ในความเป็นจริงแล้วเขา [กงสุล] ก็ยังคงต้องการประชาชนและเหล่าเซเนต ซึ่งอันที่จริงแล้วกงสุลไม่สามารถที่จะดำเนินกิจการ

ใดใดของเขาได้โดยปราศจากประชาชนกับเหล่าเซเนต” (Polybius, 2011, p. 339) [6.15] สาเหตุที่เป็นเช่นนั้นเพราะกงสุลแห่งโรมสามารถหยุดทักทวนด้วยการตรวจสอบจากอีกสองสดมภ์ที่เหลือคือประชาชนกับเหล่าเซเนตได้ เนื่องจากกงสุลต้องพึ่งพาการเงินและความชอบธรรมในการบริหารให้สำเร็จลุล่วงผ่านการสนับสนุนหรือคำแนะนำจากที่ประชุมของเหล่าเซเนตซึ่งถือเป็นเสมือนอภิชนของระบอบ ส่วนประชาชนชาวโรมันเองก็มีอำนาจที่จะตัดสินใจขั้นสุดท้ายในบางเรื่อง เช่น การทำข้อตกลงระหว่างรัฐและการประกาศสงครามต่าง ๆ ของกงสุล และประเด็นการทักทวนที่สำคัญที่สุดคือการกำหนดวาระการดำรงตำแหน่ง (term limit) ของกงสุลแห่งโรมไว้ที่เพียงมีวาระละ 1 ปีและห้ามดำรงตำแหน่งต่อไปอีกด้วย สิ่งนี้ย่อมส่งผลทำให้กงสุลที่เข้ามาดำรงตำแหน่งทุกคนจำเป็นต้องรับผิดชอบและคำนึงถึงประชาชนตลอดระยะเวลาที่เขาดำรงตำแหน่ง เพราะเมื่อพ้นจากตำแหน่งกงสุลไปแล้ว พวกเขาอาจถูกประชาชนตรวจสอบในภายหลังได้ โดยทั้งหมดนี้คือการชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นที่สดมภ์หนึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากสองสดมภ์ที่เหลืออยู่ และทำให้ทั้งสองสดมภ์สามารถ “ทักทวน” การใช้อำนาจของอีกสดมภ์หนึ่งได้ด้วยเช่นกัน

ถัดมาคือกลไกการตรวจสอบเหล่าเซเนต “ที่แม้จะครองอำนาจอันยิ่งใหญ่ แต่ก็มีคามจำเป็นที่จะต้องใส่ใจเป็นพิเศษกับสามัญชนในพื้นที่สาธารณะ และเคารพความปรารถนาของประชาชน” (Polybius, 2011, p. 341) [6.16] โดย Polybius อธิบายว่ามหาชนชาวโรมันมีอำนาจในการตรากฎหมายต่าง ๆ รวมถึงกฎหมายที่จำกัดสิทธิอำนาจของเหล่าเซเนตด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ตัวตนของมหาชนชาวโรมันที่เรียกว่าทริบูนของพวกพลีเบียนยังมีอำนาจในการคัดค้านหรือ “วีโต้” อันส่งผลให้วาระการประชุมต่าง ๆ ของเซเนตต้องล้มเลิกไปเป็นการชั่วคราว ดังนั้น “เซเนตจึงเกรงกลัวมวลชน และจะต้องให้ความสนใจกับเจตจำนงของประชาชน” (Polybius, 2011, p.

341) [6.16.5] และเป็นเหตุให้การใช้อำนาจอันล้นพ้นของเซเนตอาจถูกตัดทานเอาไว้ ด้วยสดมภ์ที่เป็นมหาชนชาวโรมัน

สุดท้ายคือการถูกตรวจสอบถ่วงดุลของสดมภ์ที่เป็นมหาชน ซึ่ง Polybius มองว่า “ตกอยู่ในพื้นที่นั้งแบบเดียวกัน” ไม่ต่างจากอีกสองสดมภ์ที่เหลือ นั่นเพราะการใช้ชีวิตทั้งในพื้นที่สาธารณะ และในพื้นที่ส่วนตัวของพลเมืองโรมันล้วนแล้วแต่เข้าไปเกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของเซเนตทั้งสิ้น เช่น การทำสัญญาซื้อขายต่าง ๆ กับ สาธารณรัฐ รวมถึงในยามที่เกิดข้อพิพาททางแพ่งและพาณิชย์ต่าง ๆ ขึ้น ผลประโยชน์ส่วนตัวเหล่านี้ส่งผลให้มหาชนทั้งหลายเกิดความกังวลว่า “วันหนึ่งพวกเขาอาจต้องการความช่วยเหลือจากเซเนต” ในทำนองเดียวกันกับที่พวกเขาเกรงกลัวและให้ความเคารพงสุลเนื่องจากพวกเขากังวลว่า “วันหนึ่งจะต้องตกอยู่ภายใต้คำสั่งของเหล่า กงสุลในยามศึกสงคราม” อย่างเลี่ยงไม่ได้ (Polybius, 2011, p. 343) [6.17.7-9] เพราะในกรณีแบบนี้ผลประโยชน์ส่วนตัวของมหาชนเหล่านั้นคือชีวิตและความตาย ในยามศึกสงครามที่ตกอยู่ในมือของกงสุลทั้งสิ้น

กระนั้น Polybius ได้ทิ้งท้ายว่าเสถียรภาพภายในและการปราศจากภัยคุกคามภายนอกที่สาธารณรัฐโรมันประสบอาจก่อให้เกิดปัญหาบางประการตามมาได้เช่นกัน เพราะในกรณีที่ความสงบสุขร่มเย็นได้ทำให้ผู้คนก็จะเกิดความรู้สึก “ยินดีในความมั่งคั่ง ชีวิตที่สุขสบาย กับความมีกินมีใช้ที่มากพอ และความยินดีที่วันนี้จะถูกทำให้เสื่อมทรามลงด้วยการสรรเสริญเยินยอ ความเกียจคร้าน ความเย่อหยิ่งจองหอง และความเชื่อมั่นในตนเองที่มากเกินไป” (Polybius, 2011, p. 344) [6.18.6] (เน้นข้อความโดยผู้เขียน) กล่าวคือ Polybius กำลังกล่าวถึงสิ่งที่นักคิดในสมัยกรีกโบราณเรียกว่า “hubris” (ὕβρις) หรือความเย่อหยิ่งจองหอง ซึ่งก็คือความมั่นใจในตัวเองที่มากเกินไปและเป็นสาเหตุที่ทำให้สดมภ์ใดสดมภ์หนึ่งของการปกครองแบบผสมต้องการผลักดันผลประโยชน์ส่วนตัวของตนเองที่ “มากจนเกินไป” จนอาจกลายเป็นสาเหตุที่ทำให้

ให้การปกครองแบบผสมเสียสมดุลจากการที่สตมภิตสตมภหนึ่งต้องการครอบงำสตมภอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้การจัดวางกลไกเชิงสถาบันทางการเมืองในลักษณะของการสร้างความเกรงกลัวกันและกันของสตมภต่าง ๆ จึงมีความสำคัญอย่างมากต่อการจัดการปัญหาที่เกิดจาก *hubris* ในสายตาของ Polybius ดังที่ปรากฏผ่านบทสรุปของ Polybius ในหัวข้อว่าด้วยเรื่องการปกครองของสาธารณรัฐโรมันว่า

...[และ]เมื่อมีสตมภิตสตมภหนึ่งได้เติบโตขึ้นไปมากกว่าสตมภอื่น

ๆ ที่เหลือจากการสำคัญตนผิดไปอย่างมากจนกระทั่งผลักดันตนให้ขึ้นมาอยู่เหนือสตมภอื่น ๆ และมีแนวโน้มที่จะกลายเป็นผู้มีอำนาจที่มากเกินไป แต่ก็เพราะเหตุผลที่เคยให้ไปก่อนหน้านี้แล้วว่า ไม่มีทางที่สตมภใดจะมีอำนาจสมบูรณ์เด็ดเดี่ยว เนื่องจากไม่มีสตมภใดสามารถยับยั้งด้วยตนเองได้ มันจึงเป็นที่ชัดเจนว่าเป้าหมายดังกล่าวของสตมภนั้นย่อมจะสามารถถูกตอบโต้และขัดขวางโดยส่วนประกอบอื่น ๆ เพื่อให้ทุก ๆ สิ่งจะยังคงอยู่ในสถานะดั้งเดิมที่เคยได้มอบหมายเอาไว้ ทั้งนี้ก็เพราะความทะยานอยากของพวกเขาจะถูกตรวจสอบด้วยความที่พวกเขาต่างก็เกรงกลัวว่าจะถูกควบคุมโดยส่วนอื่น ๆ มาตั้งแต่ต้นแล้ว (Polybius, 2011, p. 384) [6.18] (เน้นข้อความโดยผู้เขียน)

คำอธิบายเกี่ยวกับทฤษฎีระบอบการปกครองแบบผสมของ Polybius ที่ได้กล่าวไปในข้างต้นถูกมองว่ามีความโดดเด่นเฉพาะตัวที่ทำให้ข้อเสนอของ Polybius ผิดแผกแตกต่างไปจากทฤษฎีการปกครองแบบผสมของ Plato และ Aristotle ที่มีมาก่อนหน้า ทั้งนี้เพราะ Polybius มีฐานคิดเกี่ยวกับธรรมชาติมนุษย์ และคุณลักษณะของพลเมืองในระบอบการปกครองแบบผสมที่แตกต่างออกไปจาก Plato และ Aristotle กล่าวคือ Polybius เชื่อว่าธรรมชาติของมนุษย์มีความแน่นอนและสามารถเข้าใจได้ซึ่งจุดนี้แตกต่างจากวิธีคิดเกี่ยวกับธรรมชาติมนุษย์ของเพลโตที่มีหลากหลายแตกต่างกันไป

ในแต่ละบุคคลตามลักษณะของจิตใจที่เป็นองค์ประกอบหลัก โดยธรรมชาติมนุษย์ที่แน่นอนของ Polybius คือการรักษาประโยชน์ส่วนตัว (self-interest) ซึ่งการที่มนุษย์จะสามารถยับยั้งชั่งใจไม่ให้เกิดผลประโยชน์ส่วนตัวนั้นก่อให้เกิดผลร้ายได้ก็ต่อเมื่อเขารับรู้ถึงความกลัวว่าจะต้องประสบในสิ่งเดียวกันกับที่เขาได้กระทำต่อผู้อื่น (Polybius, 2011, p. 379) [6.10] ดังนั้นจากเงื่อนไขทางจิตวิทยาตามธรรมชาติดังกล่าวนี้เองที่ Polybius นำมาใช้อธิบายการกลายสภาพและการเสื่อมสลายของระบบการปกครองว่าเป็นไปตามธรรมชาติเช่นเดียวกัน (Rowe & Schofield, 2007, p. 467) ดังนั้น Polybius เชื่อว่าหากผู้ประศาสน์กฎหมายท่านใดสามารถทำความเข้าใจธรรมชาติและวัฏจักรของการปกครองอันเกิดขึ้นซ้ำ ๆ เดิมดังกล่าวแล้ว บุคคลดังกล่าวไม่เพียงแต่จะสามารถทำนายอนาคตของการปกครองหนึ่ง ๆ ได้เท่านั้น หากยังสามารถออกแบบการปกครองแบบผสมเพื่อหยุดยั้งการเสื่อมสลายตามธรรมชาติของการปกครองหนึ่ง ๆ ไว้ได้อีกด้วย

2.2 สาธารณรัฐโรมันในฐานะระบอบผสมของ Cicero

Cicero เกิดในวันที่ 3 มกราคมของปี 106 ก่อนคริสตกาล ที่อาปินัม (Arpinum) ในตระกูลเจ้าที่ดินและฝ่ายปกครองของท้องถิ่น (knight or equites) สำคัญของเมือง ต่อมา Cicero ตัดสินใจเลือกเรียนวิชากฎหมายกับ Quintus Martius Scaevola นักกฎหมายที่มีชื่อเสียงและได้รับเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งกงสุลในปี 117 ก่อนคริสตกาล ทำให้ Cicero ได้รับโอกาสที่จะศึกษาตัวบทเกี่ยวกับปรัชญากฎหมายและวรรณกรรมต่าง ๆ ในสมัยกรีกโบราณ (Wood, 1991, p. 44) และงานเขียนในสมัยกรีกโบราณที่ Cicero ให้ความสนใจเป็นพิเศษก็คือแนวคิดของ Plato ด้วยเหตุนี้ Cicero จึงมีความคุ้นเคยและได้รับอิทธิพลจากงานเขียนของ Plato อย่างมากและจะปรากฏผ่านความคิดทางการเมืองเรื่องการปกครองแบบผสมของเขาต่อไป

Cicero เริ่มต้นเส้นทางทางการเมืองด้วยอาชีพทนายที่คอยทำหน้าที่ว่าความ และแก้ต่างให้แก่จำเลยชาวโรมัน อันเป็นเหตุที่ทำให้ Cicero ต้องเข้าไปพัวพันกับคดีความต่าง ๆ มากมาย ซึ่งรวมถึงคดีในปี 80 ก่อนคริสตกาล ที่สร้างชื่อเสียงและทำให้เขา กลายเป็นที่รู้จักของชาวโรมัน โดยคดีความที่ว่านี้เป็นคดีความที่ฝ่ายจำเลยถูกกล่าวหา ว่าฆาตกรรมบิดาของตนเอง (parricide) โดยมีฝ่ายโจทก์คือคนสนิทและมือขวาของนาย พล Sulla ซึ่งเป็นผู้ที่มีอำนาจและอิทธิพลที่สุดของโรมในขณะนั้น โดย Cicero ใช้ ความสามารถและวาทศิลป์เพื่อแก้ต่างและชี้ให้คณะลูกขุนสังเกตเห็นความบริสุทธิ์ของ จำเลย จนสุดท้ายคณะลูกขุนได้ตัดสินให้เขาเป็นผู้บริสุทธิ์ และทำให้คดีความดังกล่าว สร้างชื่อเสียงให้กับ Cicero ในฐานะทนายที่ยืนหยัดอยู่ข้างความเป็นธรรม ทั้งนี้ ชื่อเสียงของ Cicero ได้ทำให้เขาเริ่มสนใจที่จะลงสมัครรับเลือกตั้งเพื่อเข้าไปดำรง ตำแหน่งสำคัญทางการเมืองของสาธารณรัฐในอีก 4 ปีต่อมา และได้รับชัยชนะการเลือก อย่างต่อเนื่องตั้งแต่อายุยังน้อย อย่างไรก็ตามด้วยมุมมองและอุดมการณ์ทางการเมืองของ Cicero ที่เชื่อมั่นในอำนาจสูงสุดของเซเนต (senatorial supremacy) และความสำคัญของ สดมภ์ที่เป็นอภิชนในสาธารณรัฐ (Wood, 1991, pp. 48-49) เมื่อประกอบกับ เครื่องข่ายชนชั้นสูงที่ตระกูลของ Cicero รู้จัก ย่อมเป็นอีกแรงสนับสนุนสำคัญที่ทำให้ เขาประสบความสำเร็จ

ท้ายที่สุด Cicero ได้ตัดสินใจลงสมัครรับเลือกตั้งในตำแหน่งฝ่ายบริหารที่สูง ที่สุดของโรม นั่นคือตำแหน่งกงสุล โดยเสนอแนวคิดเรื่อง “*ความสมัคสมานกลมกลืน ระหว่างช่วงชั้น*” (*concordia ordinum*) มาเป็นนโยบายในการหาเสียง (Wood, 1991, p. 49) อันทำให้เขาได้รับชัยชนะอย่างงดงามในการเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่ง กงสุลในปี 64 ก่อนคริสตกาล อย่างไรก็ตามการทำหน้าที่กงสุลของ Cicero แม้จะประสบความสำเร็จในแง่ของการพิทักษ์ผลประโยชน์และคุณธรรมของสาธารณรัฐตามวิถีคิด แบบอนุรักษนิยมของอภิชนชาวโรมัน แต่ในเวลาเดียวกันก็ได้ต่อต้านการปฏิรูป การ

เปลี่ยนแปลงใด ๆ ก็ตาม และเป็นสาเหตุที่ผลักดันให้ Cicero กลายเป็นศัตรูทางการเมืองกับ Julius Caesar และทำให้ Cicero ต้องเป็นประจักษ์พยานในการพินาศของ Caesar ในฐานะผู้เผด็จการคนใหม่ของโรมและการสิ้นสุดความสมดุลของการปกครองในสมัยสาธารณรัฐที่เคยรุ่งเรืองในบั้นปลายของชีวิตทางการเมืองของเขา

หลังจากที่ Caesar ถูกสังหารในที่ประชุมเซเนตและเกิดสงครามกลางเมืองขึ้นอีกครั้งระหว่าง Brutus กับ Mark Anthony นั้น Cicero จึงได้ตัดสินใจวางมือทางการเมืองและไปใช้ชีวิตอยู่ในคฤหาสน์ในชนบทของตน ก่อนที่หลังจากนั้นไม่นาน Anthony จะส่งนายทหารคนสนิทให้ไปสังหาร Cicero ในวันที่ 7 ธันวาคม ปี 43 ก่อนคริสตกาล (Everitt, 2003, p. 318) อย่างไรก็ตาม แม้ Cicero จะถูกสังหารด้วยความโหดร้าย แต่ชื่อเสียงและผลงานที่ทิ้งไว้ให้กับคนรุ่นหลังมีมากมาย อันทำให้อิทธิพลของ Cicero ที่แฝงอยู่กับความคิดทางการเมืองของสาธารณรัฐโรมันมีความเป็นอมตะและส่งผลที่ก้าวข้ามกาลเวลามาจนกระทั่งถึงยุคสมัยใหม่หรือแม้กระทั่งในปัจจุบัน โดยหนึ่งในความคิดที่สำคัญของ Cicero คือความคิดเกี่ยวกับการจัดวางโครงสร้างของสถาบันทางการเมืองทั้งที่เป็นทางการ และสถาบันทางการเมืองที่ไม่เป็นทางการ อันปรากฏผ่านแนวคิดเรื่อง “ระบอบผสม” (mixed regime) ของ Cicero ซึ่งสร้างขึ้นจากประสบการณ์ของสาธารณรัฐโรมันในช่วงเวลาที่ดีที่สุดมาเป็นตัวแบบ เพื่อที่จะสร้าง “*ความสมัคครสมานกลมกลืนระหว่างช่วงชั้น*” (*concordia ordinum*) อันเป็นความตั้งใจหนึ่งที่เขาปรารถนามาตั้งแต่สมัยที่ยังดำรงตำแหน่งเป็นกงสุลแห่งโรม แต่ไม่สามารถทำให้สำเร็จ ลุล่วงได้เนื่องจากเกิดสงครามกลางเมืองขึ้นภายในสาธารณรัฐเสียก่อน ดังนั้นการตีความความคิดทางการเมืองและอุดมคติทางการเมืองของ Cicero จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจแนวคิดเรื่องระบอบผสมของ Cicero

ในขณะที่ยังเสนอหลักเกี่ยวกับการปกครองแบบผสมของ Polybius ปรากฏอยู่ในบทที่ 6 ของงานเรื่อง *The Histories* แนวคิดเรื่อง “ระบอบผสม” (mixed

regime) ของ Cicero จะไปปรากฏในงานเขียนที่มีลักษณะเป็นบทสนทนาที่มีชื่อว่า *De re publica* หรือ *On the Commonwealth* อันเป็นบทสนทนาที่มี Scipio เป็นตัวละครหลัก โดย Scipio ที่ว่านี่คือบุคคลร่วมสมัยอีกทั้งยังเป็นเพื่อนสนิทของ Polybius ในความเป็นจริงอีกด้วย ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างข้อเสนอเกี่ยวกับการปกครองแบบผสมของ Polybius กับการตีความข้อเสนอดังกล่าวโดย Scipio ที่ปรากฏใน *De re publica* จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจแนวคิดเรื่องระบอบผสมของ Cicero ที่แตกต่างไปจากการปกครองแบบผสมของ Polybius โดยความแตกต่างที่ว่านี้ปรากฏให้เห็นใน 3 ประเด็นใหญ่ ๆ คือ (1) มุมมองว่าด้วยระบอบการปกครองในอุดมคติ (2) แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติมนุษย์ และ (3) ทศนคติที่มีต่อการแบ่งฝักฝ่ายและความวุ่นวายที่อาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง (*stasis*) (Atkins, 2013, p. 82)

ความแตกต่างประการแรกเห็นได้จากการที่ Cicero ให้ความสำคัญกับระบอบการปกครองที่ดีที่สุดใน อุดมคติ (*ideal regime*) ในฐานะมาตรฐานที่เป็นประโยชน์ต่อการประเมินและอธิบายระบอบที่ไม่ใช่ระบอบในอุดมคติ (*non-ideal regime*) ในขณะที่ Polybius กลับปฏิเสธคุณประโยชน์ดังกล่าวที่มีต่อคำอธิบายระบอบการปกครองแบบผสมของเขาไว้ตั้งแต่ต้น (Polybius, 2010, p. 372) ในแง่นี้ Cicero จึงเดินตามแนวทางของ Plato ด้วยการเริ่มต้นจากตอบคำถามที่สำคัญที่สุดในทางปรัชญาการเมืองว่าด้วยรูปแบบการปกครองที่ดีที่สุดในอุดมคติ โดย Cicero มองว่าหากแบ่งการปกครองแบบบริสุทธิ์ออกเป็น 3 ประเภทคือการปกครองที่อำนาจอยู่ในสดมภ์ที่เป็นเอกบุคค (the one) กลุ่มคน (the few) และมหาชน (the many) (Cicero, 1928, p. 67) และ “หากข้าพเจ้าถูกบังคับให้ต้องเลือกการปกครองที่ดีที่สุดจากการปกครองที่ไม่ผสมแล้ว” (Cicero, 1928, p. 83) รูปแบบการปกครองที่ดีที่สุดในอุดมคดีย่อมเป็นการปกครองที่อำนาจอยู่ในมือของเอกบุคคหรือการปกครองแบบ

ราชาธิปไตยที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ใด ๆ แต่จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีคนคนเดียวที่ก่อปรด้วยความรู้และความเที่ยงธรรมอย่างแท้จริงขึ้นมาเป็นผู้ปกครอง (Cicero, 2008, pp. 17-18)

ส่วนสาเหตุที่ทำให้ Scipio ต้อง “ถูกบังคับ” ให้เลือกการปกครองที่ดีที่สุดจากการปกครองแบบบริสุทธ์ทั้ง 3 รูปแบบได้ชื่อนั้นยะเอาไว้ตั้งแต่ต้นว่า การปกครองแบบผสมคือตัวแบบที่ Scipio จะเสนอเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดจากข้อเสียของการปกครองแบบบริสุทธ์ กล่าวคือ

การปกครองทั้งสามรูปแบบที่ข้าพเจ้ากำลังพูดถึงอยู่นี้ เป็นการพูดในลักษณะที่พวกมันยังไม่ได้พัวพันหรือผสมเข้าด้วยกัน แต่พูดในลักษณะของตัวแบบบริสุทธ์ โดยการปกครองแบบบริสุทธ์แต่ละรูปแบบต่างมีความไม่สมบูรณ์แบบในตัวเอง (Cicero, 2008, p. 20)

โดยความไม่สมบูรณ์แบบดังกล่าวประกอบด้วยข้อเสียของการปกครองที่อำนาจอยู่ในมือเอกบุคค คือการที่ผู้คนส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองคือการออกกฎหมายหรือการอภิปรายประเด็นสาธารณะใด ๆ ได้ ส่วนข้อเสียของการปกครองที่อยู่ในมือคณะบุคคลคือการที่ประชาชนไม่มีเสรีภาพ (*libertate populi*) ส่วนข้อเสียของการปกครองที่อำนาจอยู่ในมือมหาชน คือการครอบงำของความเท่าเทียมแบบถ้วนหน้า (*numerical equality*) ในทุก ๆ เรื่องโดยไม่คำนึงถึงความเท่าเทียมกันแบบสัดส่วน (*proportional equality*) ที่วางอยู่บนคุณธรรมและความคู่ควร (*desert*) ที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล (Cicero, 2008, p. 20) ในทางกลับกันการปกครองแบบบริสุทธ์แต่ละรูปแบบต่างก็มี “ข้อดี” ที่เป็นคุณลักษณะอันโดดเด่นของตนเอง เช่น ความโดดเด่นของการปกครองโดยเอกบุคคคือความรักความเข้าใจที่ผู้ปกครองมีให้กับเอกบุคค (*capiunt reges*) หรือข้อดีของคณะบุคคลในเรื่องของการ

ปรึกษาหารือ (*consilio optimates*) ในหมู่อภิชนที่มีความรู้ความสามารถ และ
 ประการสุดท้ายคือเสรีภาพในหมู่มหาชน

ความไม่สมบูรณ์แบบในตัวเองอีกประการหนึ่งของการปกครองแบบบริสุทธ์
 ในทรศนะของ Cicero คือสภาวะกลับกลายไปมาของระบอบการปกครอง อันเป็นสิ่งที่
 คล้ายคลึงกับแนวคิดเรื่อง *anakuklosis* ของ Polybius แต่ Cicero จงใจใช้คำว่า
quasi circumitus หรือ “คล้ายกับเป็นวัฏจักร” (Atkins, 2013, p. 95; Cicero, 1928,
 p. 70) เพราะ Cicero ไม่ได้มองการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวในลักษณะที่ตายตัวเหมือน
 Polybius กล่าวคือการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากรูปแบบหนึ่งไปสู่อีก
 รูปแบบหนึ่งที่ไม่ได้มีลักษณะเป็นวัฏจักรที่ตายตัว แต่อาจเกิดขึ้นกับรูปแบบการ
 ปกครองใดก็ได้ดังจะเห็นได้จากอุปมาอุปไมยเรื่องลูกบอลกับอำนาจทางการเมืองของ
 เขาว่า

อำนาจทางการเมืองจึงถูกส่งต่อไปเหมือนกับลูกบอล จากกลุ่มหนึ่ง
 ไปสู่อีกกลุ่มหนึ่ง ทหารราชแย่งลูกบอลมาจากกษัตริย์ ต่อมาเหล่าอภิชนหรือ
 ประชาชนก็ปลุกปล้ำแย่งลูกบอลมาจากทหารราช และจากมหาชนลูกบอลก็
 อาจย้ายไปอยู่ในมือของพวกคนาริปไตยหรือมิเช่นนั้นก็กลับไปอยู่ในมือทหารราช
 ดังเดิม กล่าวโดยสรุปก็คือไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการปกครองใดก็ตามย่อมไม่
 สามารถรักษาอำนาจไว้ได้นาน (Cicero, 2008, p. 32)

เหตุนี้เองทางออกเดียวที่เหลืออยู่สำหรับการปกครองที่ดีในทรศนะของ
 Cicero คือการย้อนกลับไปทีจุดเริ่มต้นว่า การปกครองที่ดีที่สุดไม่จำเป็นจะต้องเกิดจาก
 การเลือกตัวแบบบริสุทธ์เพียงรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เพราะยังมีการปกครองที่อยู่
 เหนือกว่าการปกครองบริสุทธ์ทั้ง 3 รูปแบบ นั่นคือการปกครองแบบผสม กล่าวคือ

ข้าพเจ้าไม่เห็นว่าจะมีรูปแบบการปกครองบริสุทธ์รูปแบบใด
 สามารถเป็นรูปแบบการปกครองที่ดีไปได้เลยหากพวกมันแยกกันอยู่เดี่ยว ๆ

และเป็นเหตุที่ทำให้ข้าพเจ้ามองว่ารูปแบบการปกครองที่ผสมผสานพวกมันทั้งหมดเข้าด้วยกันคือการปกครองที่เหนือกว่าการปกครองแบบบริสุทธ์รูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง (Cicero, 1928, p. 83)

การปกครองที่ผสมผสานรูปแบบการปกครองทั้งหลายเข้าไว้ด้วยกันที่ Cicero กล่าวถึงข้างต้น คือที่มาของคำอธิบายเรื่อง “ระบอบผสม” (mixed regime) ที่วางอยู่บนความพอประมาณ (*temperatum*) และสมดุล (*aequatum*) (Cicero, 1928, p. 104) ที่ Cicero จะนำมาใช้อธิบายกลไกการปกครองของสาธารณรัฐโรมันต่อไป โดยเขาอธิบายว่าการปกครองที่พอประมาณและได้ดุลย์ดังกล่าวคือผลลัพธ์ที่ได้จากการหลอมรวมข้อดีของรูปแบบการปกครองแบบบริสุทธ์ทั้งสามรูปแบบเข้าไว้ด้วยกัน และเป็นการปกครองที่มีความเป็นไปได้จริงมากกว่าการปกครองที่ดีที่สุดในอุดมคติอย่างระบอบราชาธิปไตยแบบบริสุทธ์ที่ Scipio กล่าวถึงในตอนแรก (Cicero, 1928, p. 105) ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า แม้ข้อเสนอเกี่ยวกับการปกครองในอุดมคติของ Cicero จะแตกต่างออกไปจากข้อเสนอของ Polybius ที่มีได้ให้ความสำคัญกับการสร้างการปกครองในอุดมคติเลย แต่ Cicero กลับยังคงมองว่าการปกครองในอุดมคดียังคงมีความจำเป็นอย่างน้อยก็เพื่อที่จะนำมาใช้เป็นตัวแบบหรือจุดอ้างอิงในการประเมินรูปแบบการปกครองที่ไม่ใช่อุดมคติ (non-ideal) อย่างไรก็ตาม ทั้ง Polybius และ Cicero ต่างก็มีข้อสรุปที่ตรงกันว่าการปกครองแบบบริสุทธ์ล้วนมีทั้งข้อดีที่เป็นคุณสมบัติเฉพาะตัวของมันเอง แต่ก็มีข้อเสียคือความเปราะบางของการเปลี่ยนแปลงกลับกลายเป็นไปตามโชคชะตา (*chance*) และความบังเอิญที่นำไปสู่ความจำเป็นที่จะต้องมีการปกครองแบบผสมในทางปฏิบัติเพื่อที่จะหลุดออกจากการเปลี่ยนแปลงหรือการเหวี่ยงตัวกลับไปกลับมาของการปกครองแบบบริสุทธ์อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

ความแตกต่างสำคัญประการถัดมาระหว่างวิถีคิดเรื่อง “การปกครองแบบผสม” ของ Polybius กับ “ระบอบผสม” ของ Cicero นั้นคือทั้งคู่มีมุมมองเกี่ยวกับ

ธรรมชาติมนุษย์ที่แตกต่างกัน เพราะดังที่ได้กล่าวไปแล้วในส่วนก่อนหน้าว่า Polybius มีมุมมองเกี่ยวกับธรรมชาติมนุษย์ในลักษณะตายตัวที่สามารถคาดการณ์ได้จากการทำงานของมนุษย์แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวสูงสุดอันนำไปสู่การออกแบบสถาบันทางการเมือง (institutional engineering) เพื่อควบคุมพฤติกรรมของตัวแสดงต่าง ๆ ในระบอบการเมืองได้ แต่ในอีกด้านหนึ่ง Cicero กลับมีมุมมองเกี่ยวกับธรรมชาติมนุษย์แบบไตรลักษณะจิต (tripartite souls) ของ Plato ซึ่งเชื่อว่าธรรมชาติของมนุษย์แต่ละคนขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของจิตที่เป็นนายอยู่ภายในอันส่งผลทำให้มีทั้งมนุษย์ที่เหตุผลปกครองจิตใจ และมนุษย์ที่ความทะยานอยากปกครองจิตใจ เป็นต้น และธรรมชาติดังกล่าวภายในจิตใจของมนุษย์ที่แตกต่างกันออกไปส่งผลให้ไม่สามารถสร้างศาสตร์ทางการเมืองหนึ่งเดียวขึ้นมาเพื่อใช้อธิบายอย่างครอบคลุมทั้งหมดได้ ยกตัวอย่างเช่นแนวคิดเรื่องผลประโยชน์ต่างตอบแทน (reciprocity) หรือการสร้างดุลแห่งความหวาดกลัว (balance of fear) ภายในสถาบันทางการเมืองของ Polybius ย่อมไม่อาจนำมาปรับใช้กับตัวแสดงที่มีเหตุผลปกครองจิตใจตามธรรมชาติได้ เนื่องจากตัวแสดงดังกล่าวคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตัวของตนเอง และกอบปรีย์ด้วยความพอประมาณ (*moderatum*) ซึ่งขัดกับสมมติฐานเกี่ยวกับธรรมชาติมนุษย์ของ Polybius ตั้งแต่ต้น

ประการสุดท้ายคือมุมมองเกี่ยวกับความสมัคสมานกลมกลืน (harmony) อันเกิดจากระบอบผสม และการหลีกเลี่ยงความขัดแย้งระหว่างพลเมือง (civic conflict) หรือ *stasis* ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดย Cicero ได้อธิบายว่าความสมัคสมานกลมกลืน (*concordia*) ภายในรัฐจะเกิดขึ้นได้ง่ายที่สุดหากทุก ๆ คนที่อาศัยอยู่ในรัฐมีผลประโยชน์เหมือนกัน ในทางกลับกันความขัดแย้ง (*discordia*) ย่อมเกิดขึ้นจากการที่ผู้คนแต่ละคนมีผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน หรือนโยบายของรัฐเอื้อต่อผลประโยชน์ของพลเมืองบางกลุ่มอย่างไม่เท่าเทียมกัน (Cicero, 2008, p. 75) การ

สร้างความสมัครสมานกลมกลืนจึงเป็นเป้าหมายหลักของระบอบผสมตามความคิดของ Cicero แต่ในทางกลับกันความขัดแย้งหรือ *stasis* ในสายตาของ Polybius กลับไม่ใช่สิ่งที่น่ารังเกียจ แต่เป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนให้กลายเป็นความขัดแย้งในเชิงสร้างสรรค์ (Lintott, 2009, p. 80) ผ่านการจัดวางกลไกเชิงสถาบันทางการเมืองในกรณีที่ความขัดแย้งดังกล่าวมิใช่ความขัดแย้งที่วางอยู่บนความเยอหยิ่งจองหองที่สุดโต่งหรือ *hybris* ซึ่งก่อให้เกิดความรู้แบบผิด ๆ และการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวอย่างสุดโต่งดังที่ได้กล่าวไปก่อนหน้านี้

ความแตกต่างในข้างต้นส่งผลต่อการพิจารณาโครงสร้างและสถาบันทางการเมืองของสาธารณรัฐโรมันของ Polybius และ Cicero แตกต่างกันไปออกเป็นสองแนวทาง กล่าวคือ คำอธิบายเรื่องการปกครองแบบผสมของ Polybius เน้นให้ความสำคัญกับการผสมผสานที่ตัวอำนาจภายในโครงสร้างทางการเมืองและการจัดสรรอำนาจหน้าที่ของฝ่ายปกครองที่เป็นผู้ใช้อำนาจที่เป็นทางการตามกฎหมาย ในขณะที่ “ระบอบผสม” ของ Cicero กลับมีนัยที่มากไปกว่าเพียงแค่การจัดวางโครงสร้างของสถาบันทางการเมืองที่เป็นทางการ แต่ยังรวมถึงการสร้างกลไกเชิงวัฒนธรรมและสถาบันทางการเมืองที่ไม่เป็นทางการอื่น ๆ ขึ้นภายในระบอบการเมืองเพื่อหลอมรวมผู้คนให้เกิดความสมัครสมานกลมกลืน เช่น ศาสนา ระบบการศึกษาของพลเมือง จารีต ประเพณี และกฎหมาย ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่จะต้องนำมาพิจารณาควบคู่กับโครงสร้างอำนาจของระบอบการเมือง

ด้วยเหตุนี้จึงมิใช่เรื่องแปลกที่แนวทางการวิเคราะห์ระบอบผสมภายในสาธารณรัฐโรมันของ Cicero จะมีการนำอำนาจเชิงวัฒนธรรมที่วางอยู่บนจารีตประเพณีต่าง ๆ ของชาวโรมันหรือ *auctoritas* มาพิจารณาควบคู่ไปกับการใช้อำนาจที่เป็นทางการของสถาบันการเมืองหรือ *potestas* ของสาธารณรัฐโรมัน โดยความแตกต่างระหว่าง *auctoritas* กับ *potestas* ในสมัยโรมันนั้นวางอยู่บนลักษณะการ

ที่ *auctoritas* มีนัยเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้ที่มีหน้าที่อบรมสั่งสอนคนในสังคมหรือที่เรียกในภาษาละตินว่า *auctor* โดยเฉพาะผู้ที่สามารถสั่งสอนมหาชนในลักษณะของการเป็นผู้คอยให้การอบรมและการดูแลทางปัญญา (*tutorial relationship*) ในขณะที่อำนาจแบบ *potestas* คืออำนาจหน้าที่ที่บุคคลผู้หนึ่งได้รับตามกฎหมายหรือเป็นอำนาจเชิงสถาบันที่เป็นทางการ (*formal-legal*) ด้วยเหตุนี้การใช้อำนาจในรูปแบบที่เรียกว่า *auctoritas* จึงเป็นอำนาจที่ผู้ใช้กระทำการผ่านการให้คำแนะนำ การอบรมสั่งสอน ตลอดจนการให้การศึกษาต่ออีกฝ่าย และผู้ที่สามารถถือครองอำนาจในแบบ *auctoritas* ได้ก็ย่อมจะต้องเป็นกลุ่มคนที่ได้รับความเคารพนับถือตามจารีตหรือขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีมาแต่ดั้งเดิมของสังคมนั้น อันทำให้พวกเขาอุปไปด้วยคุณสมบัติที่จะเป็นผู้อบรมสั่งสอนหรือให้คำแนะนำในการกำหนดนโยบายต่าง ๆ ได้ ซึ่งสิ่งนี้ย่อมจะแตกต่างไปจากผู้ที่ถือครองอำนาจแบบ *potestas* อันเป็นอำนาจสั่งการหรืออำนาจที่เป็นทางการตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐ กล่าวโดยสรุป อำนาจแบบ *auctoritas* จึงเป็นอำนาจที่มีข้อจำกัดในแง่ของแหล่งที่มาของอำนาจ แต่กลับไม่มีข้อจำกัดในแง่ของพิสัย (*range*) หรือขอบเขตของการนำไปใช้ โดย Michael Oakeshott ได้กล่าวสรุปคุณลักษณะของอำนาจแบบ *auctoritas* ไว้อย่างน่าสนใจว่า *auctoritas* เป็นอำนาจที่แม้จะไม่ใช่คำสั่งทางการ แต่ก็เป็นการแนะนำที่มีอาจเพิกเฉยได้ (Oakeshott, 2006, p. 228)

เหตุนี้เอง Cicero จึงเลือกที่จะเปิดประเด็น *auctoritas* ในฐานะปัจจัยสำคัญต่อการธำรงไว้ซึ่งสาธารณรัฐโรมัน (Oakeshott, 2006, pp. 107-108) ในฐานะสิ่งที่คอยชี้แนะสังคมให้ดำเนินไปในแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสมตามจารีตและประเพณีของชาวโรมัน โดย Cicero ยกตัวอย่าง *auctoritas* ที่เกิดขึ้นในสมัยราชอาณาจักรโรมัน (Roman Kingdom) ในสมัยที่โรมยังคงมีกษัตริย์ปกครอง โดยกษัตริย์คนที่สองของโรมคือ Numa Pompilius ได้วางรากฐานให้แก่ *auctoritas* ที่ช่วยทำให้เกิด

concordia ขึ้นในหมู่ประชาชนชาวโรมัน ไม่ว่าจะเป็นการที่เขาประดิษฐ์สร้างเทพเจ้าและศาสนาให้ชาวโรมันนับถือ (อันเป็นสิ่งที่นักปรัชญาในเวลาต่อมาอย่างมาคิอาเวลลีนำไปกล่าวยกย่อง) (Machiavelli, 2003, p. 141) และช่วยขัดเกลาลักษณะนิสัยของชาวโรมันจากเดิมที่เคยดูร้ายป่าเถื่อนจากการรบเพื่อสร้างรากฐานให้แก่กรุงโรมในช่วงต้น มาเป็นพลเมืองที่มีความศรัทธาในเทพเจ้าร่วมกันและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากยิ่งขึ้น (Cicero, 1928, p. 135) *auctoritas* ในยุคอาณาจักรโรมัน จึงทำงานในลักษณะที่ใกล้เคียงกับสิ่งที่เรียกว่า “อำนาจละมุน” (soft power) ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศในปัจจุบัน (Nye, 2004)

คำอธิบายดังกล่าวของ Cicero จึงสะท้อนให้เห็นว่าระบอบผสมที่มีเสถียรภาพไม่สามารถเกิดขึ้นได้จากการจัดวางโครงสร้างอำนาจที่เป็นทางการของสถาบันทางการเมืองเพียงลำพัง หากแต่จะต้องอาศัยอำนาจเชิงวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่คอยทำหน้าที่ให้คำแนะนำและปลูกฝังจิตสำนึกส่วนรวมให้แก่พลเมืองนอกเหนือไปจากการใช้อำนาจบีบบังคับตามกฎหมายเพียงอย่างเดียว (Atkins, 2013, p. 107) สิ่งนี้ปรากฏให้เห็นผ่านแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสมดุลของอำนาจทั้ง 2 รูปแบบของ Cicero เพื่อหลีกเลี่ยงจากการกลบกลายของการปกครองแบบบริสุทธ์ี ว่า

หากภายในรัฐไม่มีความสมดุลอย่างเท่าเทียมกันระหว่างสิทธิหน้าที่ และอำนาจแล้ว เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองก็จะมีอำนาจที่เพียงพอ คำแนะนำของเหล่าพลเมืองที่สูงส่งก็จักไม่มีคุณค่าที่เพียงพอ และประชาชนก็จะมีเสรีภาพอย่างเพียงพอด้วยเช่นกัน และการปกครองประเภทนี้ย่อมไม่อาจรอดพ้นจากการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงไปได้ (Cicero, 2008, p. 169)

ข้อความที่ยกมาแสดงในข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ความคิดที่อยู่เบื้องหลังระบอบผสมของ Cicero วางอยู่บนการสร้างสมดุลอย่างเท่าเทียม (*aequabilis*)

อันสัมพันธ์กับคุณสมบัติทั้ง 3 ประการที่แฝงอยู่ในระบอบการปกครอง นั่นคือ (1) อำนาจที่เป็นทางการ (*potestas*) ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง (*potestatis satis in magistratibus*) (2) อำนาจเชิงวัฒนธรรม (*auctoritas*) ที่อยู่ในคำแนะนำของเหล่าพลเมืองที่สูงส่ง (*auctoritatis in principum consilio*) และ (3) เสรีภาพของประชาชน (*libertatis in populo*) ซึ่งบ่งชี้ว่า Cicero ต้องการแสดงให้เห็นถึงการใช้อำนาจในสองมิติที่แตกต่างกันในระบอบผสมของสาธารณรัฐโรมัน นั่นคืออำนาจทางการกับอำนาจเชิงวัฒนธรรมประเพณีของชาวโรมันที่ไม่ปรากฏในความคิดทางการเมืองกรีกโบราณ (Oakeshott, 2006, p. 228) และช่วยให้สามารถเข้าใจได้ว่าเหตุใดการวิเคราะห์การปกครองแบบผสมของ Polybius จึงมุ่งเน้นไปที่ตัว *potestas* ขององค์ประกอบทั้ง 3 หรือที่ Polybius ใช้คำในภาษากรีกว่า *δύναμις* (*dunamis*) โดยที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับ *auctoritas* ที่อยู่ภายในระบอบการเมืองของสาธารณรัฐโรมันเลย ซึ่งจุดนี้เองที่ทำให้คำอธิบายเรื่องระบอบผสมของ Cicero มีความแตกต่างออกไปอย่างชัดเจน

ในกรณีของสาธารณรัฐโรมัน องค์ประกอบที่คอยทำหน้าที่ใช้ *auctoritas* ในความคิดของ Cicero คือที่ประชุมของเหล่าเซเนต และจากการวิเคราะห์ของ Polybius ที่ได้กล่าวถึงไปในส่วนก่อนหน้า เราพบว่า Polybius พิจารณาอำนาจเหล่าเซเนตเฉพาะในมิติ *potestas* คืออำนาจทางการเงิน อำนาจทางการศาล และอำนาจทางการทูต อันเป็นอำนาจหน้าที่ตามสถาบันทางการเมืองที่เป็นทางการแต่กลับไร้ซึ่งชีวิตชีวา ในขณะที่ Cicero พยายามฟื้นคืนชีวิตชีวาให้กับอำนาจเชิงวัฒนธรรมของเหล่าเซเนตด้วยการชี้ให้เห็นถึงการใช้อำนาจละมุน ของเหล่าเซเนตผ่านคำแนะนำ (*senatus consultum*) ที่มีผลต่อการกำหนดทิศทางการของนโยบายของฝ่ายปกครอง ตลอดจนการให้คำสั่งสอนแก่พลเมืองชาวโรมัน ซึ่งเป็นจารีตที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยที่ Romulus ก่อตั้ง

กรุงโรมและเป็นฐานความชอบธรรมให้แก่การใช้ *auctoritas* ของเหล่าเซเนตเรียมมา (Oakeshott, 2006, p. 108)

นอกจาก *potestas* และ *auctoritas* แล้ว จะเห็นได้ว่าเสรีภาพ (*libertas*) เป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการสร้างระบอบผสมที่มีสมดุลอย่างเท่าเทียม (*aequabilis*) ในระบอบผสมของ Cicero เพราะในบริบทการเมืองของสาธารณรัฐโรมัน เราจะพบว่าปรากฏการณ์ที่นักวิชาการเรียกว่า “ความขัดแย้งระหว่างช่วงชั้น” (Raaflaub, 2005, p. 3) อันเกิดขึ้นระหว่างพวกอภิชิน (*optimates*) กับพวกสามัญชน (*populares*) ในโรม นำไปสู่แนวคิดเรื่องเสรีภาพที่แตกต่างกันสองแบบ โดยในด้านหนึ่งคือเสรีภาพที่มีพื้นฐานอยู่บนความเท่าเทียมกันถ้วนหน้าของสามัญชนกับเสรีภาพบนพื้นฐานของความเท่าเทียมแบบสัดส่วน (*proportional equality*) ของพวกอภิชินในอีกด้านหนึ่ง (Cicero, 1928, p. 67) ดังนั้นนัยอีกประการหนึ่งที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังแนวคิดเรื่องระบอบผสมที่มีความสมดุลอย่างเท่าเทียมของ Cicero คือการจัดวางสมดุลระหว่างเสรีภาพในสองด้านนี้ไม่ให้มีด้านใดด้านหนึ่งที่มากเกินไป กล่าวคือระบอบผสมที่ได้ดุลจำเป็นจะต้องเปิดพื้นที่ให้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถได้เป็นผู้ใช้อำนาจแบบ *auctoritas* ในการอบรมสั่งสอนประชาชน แต่ในขณะเดียวกันก็จะต้องจัดวางให้สามัญชนเข้ามามีส่วนร่วมในการใช้อำนาจแบบ *potestas* เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันแบบถ้วนหน้าอันเป็นความหมายดั้งเดิมของคำว่าสาธารณรัฐในภาษาละตินหรือ *res publica* ด้วยเช่นเดียวกัน

จะเห็นได้ว่าการทำงานของอย่างสอดประสานกันของคุณสมบัติทั้งสามประการข้างต้น คือ *potestas auctoritas* และ *libertas* ด้วยการจัดวางให้ *potestas* และ *auctoritas* คอยตรวจสอบถ่วงดุล *libertas* ภายในระบอบไม่ให้มีปริมาณที่มากเกินไปจนกระทั่งกลายเป็นการทำตามอำเภอใจจนไร้ขอบเขต” (*excessive licence*) (Cicero, 1928, p. 31) คือแหล่งที่มาของระบอบผสมที่ก่อปรไปด้วยความสมดุลอย่าง

เท่าเทียมซึ่งท้ายที่สุดจะนำไปสู่ความผสมกลมกลืนหรือ *concordia* ของคุณค่าขององค์ประกอบทั้งสามประการซึ่งเป็นเป้าหมายสุดท้ายของ Cicero โดยเขาได้กล่าวเปรียบเปรยความสอดคล้องประสานดังกล่าวของระบอบผสมว่ามีลักษณะคล้ายคลึงกับความผสมกลมกลืนของเครื่องดนตรี กล่าวคือ

ทั้งเสียงดนตรีของฮาร์ป เสียงขลุ่ย และเสียงของนักร้องประสานเสียง ต่างก็ต้องพยายามสร้างความกลมกลืนของท่วงทำนองที่แตกต่างเข้าด้วยกันให้ได้ การขัดขวางหรือทำลายความกลมกลืนดังกล่าวจึงถือเป็นเรื่องที่ไม่สามารถยอมรับได้สำหรับคนที่รู้จักเสียงดนตรีเป็นอย่างดี และเพราะข้อตกลงร่วมกันอย่างสมบูรณ์แบบและความกลมกลืนที่วานี้เกิดขึ้นจากการผสมผสานตามสัดส่วนของท่วงทำนองที่ไม่เหมือนกัน ดังนั้นรัฐที่กลมกลืนจึงสร้างขึ้นได้ด้วยการหาข้อตกลงร่วมกันระหว่างองค์ประกอบที่แตกต่างกัน ผ่านการผสมผสานชนชั้นสูง ชนชั้นกลาง และชนชั้นล่างเข้าไว้ด้วยกันอย่างเป็นธรรมและสมเหตุสมผล โดยคิดเสมือนหนึ่งว่าพวกเขา ก็คือท่วงทำนองของเสียงดนตรี (Cicero, 2008, p. 667)

คำเปรียบเปรยดังกล่าวยังชี้ให้เห็นอีกเช่นกันว่าแนวคิดเกี่ยวกับ “ระบอบผสม” ของ Cicero คล้ายตามคำอธิบายของ Plato ที่มากกว่าคำอธิบายเรื่องการปกครองแบบผสมของ Polybius โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่ว่าทำงานขององค์ประกอบทั้งสามไม่เพียงแต่จะนำมาซึ่งความมั่นคง (stability) ซึ่งถือเป็นเป้าหมายสุดท้ายในความคิดเรื่องการปกครองแบบผสมของ Polybius แต่ระบอบผสมของ Cicero ยังสามารถสร้างรัฐที่กลมกลืนซึ่งได้ผสมผสานความรัก (affection) ความรู้ความสามารถ (wisdom) และเสรีภาพ (liberty) เข้าไว้ด้วยกัน (Cicero, 2008, p. 83) ซึ่งจะเห็นได้ว่าคุณลักษณะทั้ง 3 ส่วนนั้นมีความคล้ายคลึงกับองค์ประกอบที่ Plato นำมาใช้อธิบายระบอบผสมของเขาในบทสนทนาเรื่อง *Laws* ว่าเกิดจากการผสมผสาน

มิตรภาพ เสรีภาพ และความรู้ความสามารถ (Plato, 2004, p. 109) อันแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของ Plato ที่มีต่อแนวคิดเรื่องระบอบผสมของ Cicero ซึ่งได้ต่อยอดด้วยการเพิ่มเติมองค์ประกอบ *auctoritas* ของกลุ่มอภิชนในโรมลงไป รวมถึงชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องธำรงไว้ซึ่งเสรีภาพในความหมายของความเท่าเทียมแบบถ้วนหน้าเอาไว้ในระดับหนึ่งด้วยเช่นกัน (Atkins, 2013, p. 113)

ควรบันทึกไว้ด้วยว่า แม้ Cicero จะเดินตามรอยของ Polybius ในแง่ของการยืนยันว่าการปกครองของสาธารณรัฐโรมันที่อยู่ในรูปการปกครองแบบผสมคือการปกครองที่ดีที่สุด (Cicero, 2008, p. 59) แต่จุดประสงค์ในการเขียนของ Cicero กับ Polybius กลับแตกต่างกันอย่างมาก กล่าวคือในขณะที่ Polybius ต้องการอธิบายว่าเหตุใดการปกครองของโรมันจึงสามารถสถาปนาอำนาจจนกลายเป็นจักรวรรดิในช่วงเวลาที่เขามีชีวิตอยู่ได้สำเร็จ Cicero กลับมองระบอบผสมในฐานะที่เป็นเป้าหมายอันพึงประสงค์ในอุดมคติเนื่องมาจากความรู้สึกโหยหาอดีตอันรุ่งเรืองของสาธารณรัฐเนื่องจากสภาพบริบททางการเมืองของสาธารณรัฐโรมันในสมัยที่ Cicero มีชีวิตนั้นเสื่อมทรามลงไปมาก ดังนั้น สาธารณรัฐโรมันในช่วงเวลาที่ดีที่สุดตามมุมมองของ Cicero จึงมีสถานะเป็นต้นแบบ (model) หรือ *exemplum* ของระบอบผสมที่ดีที่สุด (Asmis, 2005)

นอกจากนี้ Cicero ยังอธิบายกลไกการทำงานรวมถึงแรงขับ (motivation) ที่อยู่เบื้องหลังตัวแสดงในการปกครองแบบผสมของโรมันที่แตกต่างออกไปจาก Polybius เพราะในขณะที่ Polybius อธิบายสมมูลของการปกครองแบบผสมผ่านการที่แต่ละฝ่ายต่างแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวอันนำไปสู่การแข่งขัน (competition) ที่ทำให้ต่างฝ่ายสามารถคานอำนาจกันและกันและลงเอยด้วยการประนีประนอมรวมขอมกันได้จากการที่แต่ละสมคม์ต่างหวาดกลัวในอำนาจทางการเมืองของสมคม์อื่น ๆ ในอีกด้านหนึ่ง Cicero กลับมองว่าตัวแสดงแต่ละฝ่ายสมควรจะต้องมีการยอมรับร่วมกันเสียก่อนว่า

องค์ประกอบแต่ละส่วนต่างก็มี “สิทธิ” ที่จะมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจทางการเมืองเหมือน ๆ กัน ความคู่ควรขององค์ประกอบแต่ละส่วนจึงเป็นสิ่งที่ทำให้พวกเขามีสิทธิที่จะเข้ามาใช้อำนาจเพื่อให้เกิดผลประโยชน์โดยรวมหรือความสมัครสมานกลมกลืน (*harmonia*) ในระบอบการเมือง ในขณะที่ Polybius มองความร่วมมือดังกล่าวในเชิงเครื่องมือ (*instrumental*) ของการใช้ให้องค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบสามารถบรรลุผลประโยชน์ส่วนตัวที่ตนเองต้องการอย่างมีขอบเขตที่ถูกขีดไว้ด้วยความหวาดระแวงว่าฝ่ายอื่น ๆ จะขัดขวางหากตนผลักดันผลประโยชน์ส่วนตัวอย่างเกินเลย

อย่างไรก็ดี ไม่มีสิ่งใดรับประกันว่าองค์ประกอบแต่ละสดมภ์ที่มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวตามวิถีคิดการปกครองแบบผสมของ Polybius จะไม่พยายามผลักดันผลประโยชน์ส่วนตัวของตัวเองอย่างสุดโต่ง ดังที่เกิดขึ้นจริงในปลายสมัยสาธารณรัฐโรมันจากกรณีความขัดแย้งระหว่างผู้นำของมหาชนชาวโรมัน คือสองพี่น้องตระกูล Gracchus ที่พยายามผลักดันผลประโยชน์ของมวลชนอย่างสุดโต่งโดยไม่ยอมประนีประนอมกับกลุ่มอภิชน ในขณะที่ฝ่ายอภิชนและเหล่าเซเนตเองก็ไม่ยอมลดราวาศอกและเลือกที่จะใช้ *auctoritas* ในรูปแบบของคำสั่งพิเศษของที่ประชุมเซเนต คือ *senatus consultum ultimum* ในการสั่งหารสองพี่น้อง Gracchus ด้วยความป่าเถื่อนและรุนแรง (Waterfield, 1999, p. 77) ปรากฏการณ์ดังกล่าวย่อมเป็นที่ประจักษ์ชัดในสายตาของคนที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาต่อมาอย่าง Cicero และทำให้เขาตั้งคำถาม ซึ่งกลายเป็นปมปัญหาสำคัญของกรอบคิดเรื่องการปกครองแบบผสมของ Polybius ว่าการจัดวางกลไกให้แต่ละฝ่ายคั่งง้างทัดทานกันอาจไม่ใช่คำตอบเสมอไปในกรณีนี้

แม้ว่าการปกครองแบบริสุทธ์ทั้งหลายมักจะแปรเปลี่ยนจากรูปแบบหนึ่งไปสู่อีกรูปแบบหนึ่งอยู่เสมอ แต่มันจะไม่เกิดขึ้นในโครงสร้างการปกครองที่มีการผนึกรวมและการผสมผสานอย่างรอบคอบ **ยกเว้นในกรณีที่ฝ่าย**

ปกครองทั้งหมดต่างก็เสื่อมทราม (corrupt) ลงไปอย่างมาก... (Cicero, 1928, p. 89)

กล่าวคือ ในกรณีที่องค์ประกอบแต่ละส่วนเกิด *hybris* หรือมีวิถีคิดเกี่ยวกับผลประโยชน์ส่วนตัวอย่างเกินเลยหรือที่ Cicero ใช้คำว่า “*เสื่อมทรามลงไปอย่างมาก*” เมื่อนั้น กลไกของสถาบันทางการเมืองที่จัดวางให้แต่ละฝ่ายตรวจสอบถ่วงดุลกันย่อมกลายเป็นช่องทางและอาวุธที่แต่ละฝ่ายนำมาใช้ขัดขวางและทำลายกันอย่างไร้ขอบเขต จนเกิดเป็นสภาวะชะงักงันทางการเมืองภายในระบอบการเมืองด้วยเช่นกัน และจากปมปัญหาที่ Cicero ทิ้งไว้ในข้างต้นอาจนำมาตั้งคำถามได้ว่า วิธีการใดที่จะสามารถช่วยป้องกันหรือยับยั้งไม่ให้องค์ประกอบทั้งสามส่วน “*เสื่อมทรามลงไปอย่างมาก*” และใช้อำนาจตามกฎหมายของตนให้เป็นไปด้วยความพอประมาณและเกิดสมดุลในการปกครองแบบผสมตามที่ทั้ง Polybius และ Cicero ตั้งใจ

การจะตอบคำถามดังกล่าวให้ได้นั้น ผู้วิจัยเห็นว่าจะต้องนำข้อเสนอเกี่ยวกับ *auctoritas* ของ Cicero กลับมาพิจารณา กับมิติ *potestas* (หรือ *dunamis*) ของ Polybius และย้อนกลับไปตั้งคำถามกับประเด็นตั้งต้นของงานวิจัยชิ้นนี้ว่า ความแตกต่างระหว่างคำอธิบายเรื่องการปกครองแบบผสมของ Polybius และระบอบผสมของ Cicero ที่วางไว้ในตอนต้นนั้น อาจสามารถทำงานประสานกันและพบกันครึ่งทางได้ด้วยการแยกพิจารณาการทำงานของสองส่วน คือส่วน *potestas* ที่เป็นการผสมผสานผลประโยชน์ส่วนตัวของแต่ละองค์ประกอบที่จะคอยทำหน้าที่เป็นกลไกในการใช้อำนาจที่เป็นทางการของระบอบตามแนวทางของ Polybius กับส่วนอุดมการณ์ที่เป็นการใช้ *auctoritas* อยู่เบื้องหลังเพื่อทำหน้าที่ปลุกฝังจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองร่วมกัน เพื่อที่อย่างน้อยที่สุดพลเมืองที่มีความแตกต่างกันในแง่ของสถานะทางเศรษฐกิจ จะยังคงมีความเห็นต้องตรงกันเกี่ยวกับสิทธิและความคู่ควรของแต่ละฝ่ายที่จะเข้ามาใช้อำนาจ *potestas* ร่วมกับตนเอง และเป็นกุญแจสำคัญที่จะช่วย

ทำให้แต่ละฝ่ายไม่ตั้งต้นที่จะผลักดันผลประโยชน์ของตัวเองอย่างเกินเลยหรือแม้แต่การหลบหนีจาก *potestas* และหันไปใช้วิธีการที่นอกเหนือไปจากกลไกปกติ (extra-constitutional means) เพื่อตอบสนองผลประโยชน์ของตัวเองฝ่ายเดียว จนเกิดเป็นสถานการณ์ที่ “ฝ่ายปกครองทั้งหมดต่างก็เสื่อมทราม (*corrupt*) ลงไปอย่างมาก” อย่างที่ Cicero หวั่นเกรง

หากคำอธิบายข้างต้นคือจุดจรรยาบรรณของการปกครองแบบผสมของทั้ง Polybius และ Cicero ที่มีระบอบผสมของ Cicero ทำหน้าที่เสมือนห้ามล้อให้แก่รอบคิดแบบ Polybius เพื่อมิให้เกิดการผลักดันผลประโยชน์ส่วนตัวของแต่ละสดมภ์อย่างสุดโต่ง ด้วยการกำหนดเข้าเข้าใจร่วมกันขั้นต่ำว่าอะไรคือความดีร่วมกัน หรืออย่างน้อยคือการกำหนดว่าอะไรคือกติกากลางในการอยู่ร่วมกันที่ทุก ๆ ฝ่ายสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการใช้อำนาจทางการเมืองและเป็นเจ้าของรัฐร่วมกันตามความหมายดั้งเดิมของคำว่า “สาธารณรัฐ” (property of the public) (Cicero, 2008, p. 22) และประเด็นเดียวกันนี้เองที่ทำให้ Montesquieu ซึ่งเป็นนักปรัชญาการเมืองอีกคนหนึ่งที่ศึกษาสาธารณรัฐโรมันตั้งข้อสังเกตเอาไว้ในงาน *Considerations on the causes of the grandeur and decadence of the Romans* ด้วยอุปมาอุปไมยเกี่ยวกับเสียงดนตรีในทำนองเดียวกับ Cicero และยังช่วยตอบคำถามที่ Cicero ตั้งท้ายเอาไว้ได้เป็นอย่างดีว่า

การรวมตัวกันที่แท้จริงคือการรวมตัวที่ก่อปรด้วยความสมัครสมานกลมกลืน ที่ซึ่งองค์ประกอบทางสังคมภายในรัฐมีความเห็นร่วมกันในการผลักดันความดีโดยรวมของสังคมไม่ว่าองค์ประกอบเหล่านั้นจะวางตัวเป็นปฏิปักษ์ต่อกันเพียงใดก็ตาม ซึ่งเปรียบเทียบความแตกต่างกันของเสียงดนตรีที่ร่วมกันผลิตเป็นเพลงที่สอดประสานกันในภาพรวม เหตุนี้ การประสานกันย่อมเกิดขึ้นได้แม้ในรัฐที่ผู้คนมองเห็นแต่เพียงความสับสนอลหม่านและวุ่นวาย (Montesquieu, 1882, 186)

ดังนั้น ความเข้าใจขั้นต่ำขององค์ประกอบมูลฐานทั้ง 3 ในทุกระบบการเมืองที่จะร่วมกัน “ผลักดันความดีโดยรวมของสังคมไม่ว่าองค์ประกอบเหล่านั้นจะวางตัวเป็นปฏิปักษ์ต่อกันเพียงใดก็ตาม” โดยอาศัยกลไก *auctoritas* ช่วยผลักดันให้ทุกฝ่ายเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับผลประโยชน์ส่วนตัวที่ตรงกันและไม่สุดโต่งไปในด้านหนึ่ง โดยสิ่งนี้คือสิ่งที่ในเวลาต่อมา Alexis de Tocqueville เรียกว่าผลประโยชน์ส่วนตัวที่รู้แจ้ง (enlightened self-interest) (Tocqueville, 2002, pp. 502-503) อันเป็นจุดสมดุลของผลประโยชน์ส่วนตัวที่สุดโต่งและผลประโยชน์ส่วนรวมในแบบอุดมคตินั่นเอง

สรุปผล: การปกครองแบบผสมของสาธารณรัฐโรมัน

ความคิดทางการเมืองเรื่อง “การปกครองแบบผสม” ของ Polybius และ “ระบอบผสม” ของ Cicero ซึ่งวางอยู่บนความพยายามที่จะสร้างชุดคำอธิบายมาทำความเข้าใจกลไกการทำงานของสถาบันการเมืองของสาธารณรัฐโรมันในฐานะที่เป็นแหล่งที่มาของเสถียรภาพและความยิ่งใหญ่ของระบอบการเมืองดังกล่าวของนักปรัชญาการเมืองทั้ง 2 ท่าน ท้ายสุดกลับกลายเป็นการตั้งต้นคำอธิบายที่แตกต่างกัน 2 ชุดภายในจารีตเรื่องการปกครองแบบผสมในยุคคลาสสิกของโลกตะวันตก โดยด้านหนึ่งคือกรอบคิดเรื่องการปกครองแบบผสมของ Polybius ที่วางอยู่บนฐานคิดที่เน้นเรื่องการสร้างกลไกจัดการความขัดแย้งทางการเมือง (political conflictualism) ที่คอยผสมผสานผลประโยชน์ส่วนตัวของตัวแสดงทางการเมืองและพลังทางสังคมต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกันด้วยช่องทางของการออกแบบสถาบันทางการเมืองเพื่อให้ผลประโยชน์ของแต่ละฝ่ายมาค้ำจองและหักทวนกันด้วย “ความกลัว” กันและกันและการบังคับให้แต่ละฝ่ายมีกลไกสร้างผลประโยชน์ต่างตอบแทนกัน ส่วนในอีกด้านหนึ่งคือกรอบคิดแบบ Plato และ Aristotle ที่ถูกทำให้มีความแตกต่างจากกรอบคิดแบบแรกอย่างชัดเจนภายใต้ข้อเสนอเรื่องระบอบผสมของ Cicero ซึ่งหันไปให้ความสำคัญกับการสร้างความ

ผสมกลมกลืนทางการเมือง (political harmonism) จากการที่ Cicero ต้องการผนวกรวมข้อดีของการปกครองแบบบริสุทธ์รูปแบบต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน ด้วยการสร้างสภาวะสมดุลในผลประโยชน์ของทุก ๆ ฝ่ายร่วมกันด้วยการออกแบบสถาบันทางสังคม นอกเหนือไปจากสถาบันทางการเมืองที่เป็นทางการ เช่น อำนาจแบบ *auctoritas* ของอภิชนในที่ประชุมเซเนต ที่จะเข้ามาช่วยทำให้จิตสำนึกเรื่องผลประโยชน์ของพลังทางสังคมกลุ่มต่าง ๆ เป็นไปในทิศทางเดียวกันและมุ่งสู่ผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าที่จะมุ่งสู่ผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม

แม้ว่าข้อเสนอเกี่ยวกับการปกครองแบบผสมของ Polybius และระบอบผสมของ Cicero ที่ได้จากการสาธารณรัฐโรมัน จะมีความแตกต่างกันในระดับฐานคิดที่นำไปสู่การวางกลไกและโครงสร้างสถาบันทางการเมืองที่ไม่เหมือนกันอย่างสิ้นเชิง แต่สิ่งที่ทั้งสองคนเห็นร่วมกันและเพียงพอที่จะสามารถนำมาสรุปเป็นบทเรียนโดยทั่วไปได้ ก็คือบทเรียนที่ว่า การออกแบบสถาบันทางการเมืองทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่เกิดขึ้นจากแนวคิดเรื่องการปกครองแบบผสม จะต้องเป็นสถาบันที่ทำให้ตัวแสดงหรือพลังทางสังคมแต่ละฝ่ายที่เข้าไปใช้อำนาจทางการเมืองในแต่ละช่องทางนั้นมีวิถีคิดเกี่ยวกับผลประโยชน์ส่วนตัวที่ถูกต้อง (self-interest well understood) ซึ่งไม่ใช่ทั้งผลประโยชน์ส่วนตัวแบบสุดโต่งหรือผลประโยชน์ส่วนตัวในระยะสั้น แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่ใช่ผลประโยชน์ส่วนรวมที่มีเอกภาพและลักษณะที่เหมือนกันทุกประการ หากแต่อยู่ตรงกลางระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวที่สุดโต่งกับผลประโยชน์ส่วนรวมที่กลมกลืน หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นผลประโยชน์ส่วนตัวในระยะยาวของทุก ๆ ฝ่ายที่เกิดขึ้นได้ผ่านแรงเหวี่ยงและการบีบบังคับของสถาบันทางการเมืองในกรณีของ Polybius หรือผ่านความเคยชินและวิถีปฏิบัติที่กลายมาเป็นจารีตของคนในสังคมที่เกิดจากการกลมกลืนทางสังคมและการทำงานสถาบันทางการเมืองที่ไม่เป็นทางการในกรณีของ Cicero อันนำไปสู่เป้าหมายสุดท้ายเดียวกันคือการปกครองแบบผสมที่ได้

สมดุจจากการจัดวางสถาบันการเมืองและพลังทางสังคม ซึ่งอาจช่วยปูทางไปสู่สิ่งที่นักวิชาการอย่าง Walbank เรียกว่าการหยุดยั้งหรือชะลอความเสื่อมสลายอันเป็นธรรมชาติของวัฏจักรการปกครองซึ่งก่อให้เกิด “เสถียรภาพทางการเมืองอย่างมีพลวัตขึ้นในแต่ละยุคสมัยได้ในระดับหนึ่ง” (a considerable degree of stability and relative permanence) (Walbank, 1943, p. 83)

บรรณานุกรม

- Ajzenstat, J. (1985). “Modern Mixed Government: A Liberal Defence of Inequality” **Canadian Journal of Political Science**, 18(1): 119-134.
- Almond, G. A. (2002). **Ventures in Political Science: Narratives and Reflections**. London: Lynne Rienner Publishers.
- Aristotle. (1995). **Politics** translated by E. Barker. Oxford: Oxford University Press.
- Asmis, E. (2005). A New Kind of Model: Cicero's Roman Constitution in "De republica" **The American Journal of Philology**, 126(3): 377-416.
- Atkins, J. W. (2013). **Cicero on Politics And the Limits of Reason**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bellamy, R., & Castiglione, D. (2000). **The Uses of Democracy: Reflections on the European Democratic Deficit**. London: Routledge.
- Cicero. (1928). **On the Republic and On the Laws** translated by C. W. Keyes. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

- Cicero. (2008). **The Republic and The Laws** translated by N. Rudd. Oxford: Oxford University Press.
- Crick, B. (2000). **In Defence of Politics**. London: Continuum.
- Everitt, Anthony. (2003). **Cicero: The Life and Times of Rome's Greatest Politician**. New York: Random House Trade Paperbacks.
- Fritz, K. V. (1954). **The theory of the mixed constitution in antiquity**. New York: Columbia University Press, 1954.
- Gerber, S. D. (2011). **A Distinct Judicial Power: The origin of an independent judiciary**. Oxford: Oxford University Press.
- Gordon, S. (2002). **Controlling the State: Constitutionalism from ancient Athens to today**. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Hansen, M. H. (2009). "The Mixed Constitution Versus the Separation of Powers" **History of Political Thought**, 31(3): 509-531.
- Hansen, M. H. (2013). **Reflections on Aristotle's Politics**. Copenhagen: Museum Tusulanum Press.
- Horky, P. S., & Johnson, M. R. (2019). **On Law and Justice attributed to Archytas of Tarentum**. In **Early Greek ethics**. Oxford: Oxford University Press.
- Klosko, G. (2006). **The development of Plato's political theory**. Oxford: Oxford University Press.
- Lintott, A. (2009). **The Constitution of the Roman Republic**. Oxford: Oxford University Press.

Machiavelli. **The Discourses** Translated by Leslie J. Walker. London: Penguin Books, 1983.

McGing, B. (2010). **Polybius' Histories**. Oxford: Oxford University Press.

Montesquieu, Charles-Louis de. **Considerations on the causes of the grandeur and decadence of the Romans** Translated by Andrew Dickson White. New York: D. Appleton, 1882.

Morrow, J. (2005). **History of Western Political Thought: a Thematic Introduction**. New York: Palgrave Macmillan.

Mulhern, J. J. (2015). "Politeia in Greek Literature, Inscriptions, and in Aristotle's Politics: Reflection on Translation and Interpretation" In T. Lockwood (Ed.), **Aristotle's Politics A Critical Guide**. Oxford: Oxford University Press.

Oakeshott, M. (2006). **Lectures in the History of Political Thought** (T. Nardin & L. O'Sullivan Eds.). Exeter: Imprint Academic.

Peters, B. G. (2005). **Institutional Theory in Political Science**. London: Continuum.

Plato. (2004). **The Laws** translated by T. J. Saunders. London: Penguin Book.

Podes, Stephen. (1991). "Polybius and his Theory of Anacyclosis Problems of not just Ancient Political Theory." **History of Political Thought** 12, no. 4 (Winter 1991): 577-587.

Polybius. (2010). **The Histories** translated by R. Waterfield. Oxford: Oxford University Press.

- Polybius. (2011). **The Histories Books 5-8** translated by W. R. Paton. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press,.
- Raaflaub, Kurt A. **Social Struggles in Archaic Rome: New Perspective on the Conflict of the Orders**. Massachusetts, USA: Blackwell Publishing, 2005.
- Richard, C. J. (1995). **The Founders and the Classics: Greece, Rome, and the American Enlightenment**. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Rosanvallon, P. (2008). **Counter-democracy: politics in an age of distrust**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rowe, C., & Schofield, M. (2007). **The Cambridge History of Greek and Roman Political Thought**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ryan, A. (2012). **On Politics: A History of Political Thought: Herodotus to Machiavelli**. New York: Liveright.
- Schumpeter, J. A. (2009). **Capitalism, Socialism, and Democracy (3rd ed.)**. New York: Harper Perennial Modern Thought.
- Telò, M. (2010). "Three European Constitutionalism and their Respective Legitimacy Requirements: Explaining the longue durée Stability of the EU Polity" In S. Lucarelli, F. Cerutti, & V. A. Schmidt (Eds.), **Debating Political Identity and Legitimacy in the European Union**. London: Routledge.

Tocqueville, Alexis de. (2002). **Democracy in America** Translated by Harvey C. Mansfield and Delba Winthrop. Chicago: The University of Chicago Press.

Walbank, F. W. (1943). "Polybius on the Roman Constitution" **The Classical Quarterly**, 37(3): 73-89.

Walbank, F. W. (1990). **Polybius**. Berkeley, California: University of California Press.

Wood, N. (1988). **Cicero's Social and Political Thought**. Berkeley, California: University of California Press.